

УНИВЕРЗИТЕТ СИНГИДУМУ
ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИСТИЧКИ И ХОТЕЛИЈЕРСКИ МЕНАЏМЕНТ

МАСТЕР РАД

**„ВЕТРЕЊАЧЕ КАО АТРАКТИВНИ ЕЛЕМЕНТИ ПРОСТОРА
СРБИЈЕ ЗА РАЗВОЈ ПОСЕБНИХ ОБЛИКА ТУРИЗМА”**

Ментор: др Слободан Черовић

**Студент: Живана Крејић
индекс 405525/2010**

Београд, јун 2011.

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
1. ТУРИСТИЧКО ТРЖИШТЕ И ТУРИСТИЧКИ ПРОМЕТ	6
1.1 Међународно туристичко тржиште.....	6
1.2 Туристичко тржиште Србије.....	9
1.3 Нови трендови на туристичком тржишту.....	15
2. ТУРИСТИЧКО- ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, ГРАНИЦЕ И ПРОСТРАНСТВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ПРЕОСТАЛЕ ВЕТРЕЊАЧЕ.....	18
2.1 Туристичко- географски положај Баната.....	19
2.2 Туристичко- географски положај Бачке.....	23
2.3 Материјална база за развој туризма.....	27
2.4 Смештајни капацитети у Војводини (Банат и Бачка).....	27
3. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ВЕТРЕЊАЧА.....	34
3.1 Разлози настанка ветрењача у свету.....	34
3.2 Настанак ветрењача у нашој земљи.....	35
3.3 Информациони систем- преостале ветрењаче у нашој земљи.....	37
3.4 Анкета.....	50
4. СПЕЦИФИЧНИ СМЕШТАЈНИ КАПАЦИТЕТИ.....	53
4.1 Примери специфичне смештајне понуде.....	53
4.2 Ветрењаче као пример специјалне смештајне понуде у осталим државама Европе.....	54
4.3 Значај изградње ветрењача као смештајних капацитета.....	59
5. ОБНОВЉИВИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ.....	61
5.1 Потенцијали ветра у Србији.....	61

5.2 Одрживи развој и значај ветрењача за одрживи развој.....	65
6. ПЛАНИРАЊЕ И ИЗГРАДЊА СМЕШТАЈНИХ КАПАЦИТЕТА	69
6.1 Правила која је неопходно поштовати приликом изградње објекта за смештај.....	69
6.2 Могуће локације за формирање комплекса ветрењача у нашој земљи.....	70
7. ЗАКЉУЧАК.....	74
ЛИТЕРАТУРА (цитирана и коришћена).....	76

УВОД

Писању овог рада претходило је моје интересовање за туристичко тржиште Србије, тачније за његове северне делове. Проводећи време у Банату и на његовим ободима, посматрајући непрегледну равницу која је готово увек на удару јаког ветра који дочекује и испаћа туристе, преплитале су се мисли, како и да ли је могуће искористити овај природни потенцијал. Захваљујући ретким и тешко читљивим књигама из архива појединих војвођанских градова, дошла сам до података који говоре да су становници ових простора од давнина кротили ветар, градивши ветрењаче. Захваљујући одличном природно- географском положају, доброј мрежи путева, почетак грађења ветрењача био је везан за крај XVII и почетак XVIII века. Разлози градње ветрењача били су економски, баш као и данас. Према подацима из 1885. године, у Војводини су постојале 282 ветрењаче, које су грађене по узору на холандске, али нажалост, нису сачуване на исти начин. Међутим, нови трендови на туристичком тржишту су последњих деценија утицали на појаву и развој посебних облика туризма.

У најразвијеним емитивним и рецептивним туристичким земљама дошло је до обнове и адаптације, односно стављања у функцију некадашњих ветрењача које представљају својеврсну туристичку атракцију, било да се ради о смештајним капацитетима, музејима и слично. Ветрењаче имају велики значај за развој посебних облика туризма. За разлику од масовног туризма, туризам посебних облика укључује туризам заснован на природи, култури, наслеђу, догађајима. Посебни облици туризма доприносе повећању економских ефеката и дају позитивну слику о једној туристичкој дестинацији, али утичу и на њен укупни привредни развој.

У земљама Медитерана, ветрењаче се последњих деценија граде као један од најлуksузнијих видова смештаја, упркос чињеници што ове земље не располажу добрим ветром.

Захваљујући изузетним потенцијалима којима располаже наша земља, у које убрајамо и преостале ветрењаче, можемо говорити о развоју посебних видова

туризма. Уколико се пажња буде усмеравала на преостале ветрењаче у Војводини, њихову обнову и валоризацију, али и изградњу нових ветрењача и стварање пратећих садржаја, могли бисмо у будућности говорити о веома конкурентном туристичком производу.

Тема истраживања овог мастер рада везана је за преостале ветрењаче на простору наше земље, њихову обнову и значај. У раду је посебан акценат на могућностима за развој различитих врста туризма захваљујући ветрењачама и просторствима на којима се налазе, а пре свега на одрживом развоју. Неопходно је нагласити и то да се рад бави ветром као обновљивим извором енергије, који покреће крила ветрењача и пружа могућност стварања и акумулирања електричне енергије у времену велике енергетске и економске кризе. У оквиру истраживања бавићемо се и локацијама које у сваком погледу испуњавају критеријуме одрживости, односно које имају „најбољи ветар“, велику концентрацију посетилаца и недостатак смештајних јединица.

Циљеви и задаци истраживања. На основу претходно изнесених чињеница, можемо рећи да је циљ мастер рада следећи:

- скретање пажње и упознавање читалаца са преосталим ветрењачама на простору наше земље
- указивање на нове тенденције у туризму и развој посебних облика туризма, али и шансу Србије да постане конкурентна на туристичком тржишту, стварањем новог туристичког производа
- указивање на значај обновљивих извора енергије и њихову примену у туризму
- указивање на потенцијалне смештајне капацитете у будућности и идеалне локације за њихову изградњу
- односно, указивање на чињеницу да ветрењаче заиста представљају атрактивне елементе простора Србије за развој посебних облика туризма

Степен истражености проблема. Када говоримо о ветрењачама на простору наше земље, можемо истаћи да проблем ветрењача, њихове обнове, и

могућности које пружају за развој различитих врста туризма, до сада није истраживан.

Хипотеза од које се пошло је та да би се ревитализацијом постојећих и изградњом нових ветрењача, као и стварањем пропратних садржаја у њиховој близини, подигао степен атрактивности и економичности туристичке понуде Србије, а посебно простора на којима су ветрењаче присутне и који би омогућили развој различитих врста туризма.

Структура рада. Први део рада се односи на туристичко тржиште и туристички промет како на међународном туристичком тржишту, тако и на домаћем. Овај део рада се бави и новим трендовима на туристичком тржишту и њиховим утицајем на пословање у туризму.

Други део рада усмерен је на туристичко- географски положај оних места у Србији у којима се налазе преостале ветрењаче. Материјална база је изузетно важна за развој туризма, те ће стога бити детаљно обрађена за оне просторе који су нам значајни због присуства ветрењача у њима.

Трећи део рада односи се на историјски развој ветрењача у нашој земљи, разлог њиховог настанка, значај који су имале за људе тог времена. Овај део рада представља и мали информациони систем, односно базу података о преосталим ветрењачама на простору Војводине, и пружа нам ближе информације о њима: када су настале, у чијем су власништву, у каквом се стању налазе и има за циљ да помогне будућим путницима да лако стигну до њих.

Четврти део рада бави се специфичним смештајним капацитетима и њиховим значајем за развој туризма, али и значајем ветрењача као смештајних капацитета и њиховој намени у земљама Европе.

Пети део рада подсећа нас на велику енергетску кризу али и на изузетан потенцијал обновљивих извора енергије у нашој земљи, који се у нашој земљи још увек не користе, али и на одрживи развој, у који би се ветрењаче изузетно добро уклопиле.

Шести, односно последњи део рада покушава да одговори на питање о могућим локацијама за изградњу ветрењача у нашој земљи, које би као своје „гориво” користиле ветар, али и о могућности да се неке од ветрењача претворе у

музеје и да се преместе на другу локацију, на којој би се формирао комплекс ветрењача, односно, нов туристички производ.

Методски поступци који ће бити коришћени у току рада условљени су предметом истраживања. У раду су коришћене **основне, општенаучне и методе и технике прикупљања података**.

Прикупљање података врши се техникама, инструментима и методама прикупљања података.

Метод теренских истраживања, као важан начин прикупљања података, представља један од најважнијих методских поступака у овом раду. „Теренски рад или рад на терену обухвата следеће технике прикупљања података: посматрање, разговор, анкетирање и експеримент”.¹

Технике теренског рада које су коришћене у току рада су посматрање, разговор и анкетирање. „Приликом посматрања нужно је водити белешке чак и наизглед споредне појаве, а такође и скицирати пејзаж у којем се белешке воде. У фази сређивања прикупљеног материјала листићи са белешкама се ређају према садржини”.² „Теренски рад се користи и за прикупљање података кроз разговор са становништвом, нарочито са људима који о некој појави могу дати поуздане податке, као што су: пастири, шумари, агрономи, учитељи или хроничари села.”³

Статистичко- графички, картографски и метод анализе представљају важан метод за израду овог мастер рада.

Статистичком методом се изражавају кванитативне и квалитативне појаве у туризму и туристичкој привреди.

„Метод анализе је поступак знанственог истраживања и објашњења стварности путем расчлањивања сложених мисаоних творевина (појмова, судова и закључака) на њихове једноставније саставне дијелове и елементе и изучавање сваког дјела (и елемента) за себе и у односу на друге дјелове, односно цјелине.”⁴

¹ Ђурђев Б., Методологија научног рада, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад, 2000., стр.20.

² Ђурђев Б., Методологија научног рада, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад, 2000., стр.20.

³ Исто, стр.21.

⁴ Зеленика Р., Методологија и технологија израде знанственог и стручног дјела, Савремено паковање, Београд, 1988., стр. 173.

Дескриптивни метод. „Суштина дескриптивног метода јесте опис различитих појава с циљем упознавања њихових карактеристика што је предуслов за разматрање могућих узрока и повезаности између појава и што, напослијетку, представља предмет каузалне методе, рада на побољшању карактеристика те појаве и усавршавања праксе. Поента је у квантитативној анализи садржаја.”⁵

Компаративни метод описује, класификује, врши типологизацију, генерализује и успоставља узрочно- последничне везе. „Компаративна метода је поступак успоређивања истих или сродних чињеница, појава, процеса и односа, односно утврђивања њихове сличности у понашању и интензитету и разлика међу њима. Ова метода омогућава истраживачима да дођу до разних уопћавања, нових закључака који обогаћују спознају.”⁶

Синтеза, као основна метода научних сазнања, омогућава лакше разумевање целине, захваљујући појединачним и посебним деловима, а нарочито њиховим спајањем.

„Метод синтезе је поступак знанственог истраживања и објашњавања стварности путем спајања, састављања једноставних мисаоних творевина у сложене, и сложене у још сложеније, повезујући излучене елементе, појаве, процесе и односе у јединствену целину у којој су њезини дијелови узајамно повезани”.⁷

Закључак представља проверу хипотезе од које смо пошли. На основу онога што је до сада изложено, имамо довољан разлог да сматрамо нашу хипотезу верификованом.

У нади да ће се енергија ветра усмерити на праву страну, да ће туристи у мањој мери угрожавати животну средину, али и да ће нам ветрењаче помоћи да формирамо нов туристички производ, позивам Вас на заједничко путовање ка подручју Србије.

⁵ Мужих В., Методологија педагошког истраживања, Свјетлост/ООУР, Завод за издавање уџбеника, Сарајево, 1977.

⁶ Зеленика Р., Методологија и технологија израде знанственог и стручног дјела, Савремено паковање, Београд, 1988., стр. 173.

⁷ Исто, стр. 173.

1. ТУРИСТИЧКО ТРЖИШТЕ И ТУРИСТИЧКИ ПРОМЕТ

1.1 Међународно туристичко тржиште

Туризам представља феномен који је у XX веку попримио глобалне размере, које се настављају и карактеришу и период XXI века. Готово да нема земље у свету која не учествује у туристичким кретањима, било да је у питању домаћи или инострани туризам. Туризам као привредна делатност, директно је изложен сталним променама.

„Тржиште се најједноставније може дефинисати као свеукупност односа између понуде и тражње на одређеном привредном простору”.⁸ „Са аспекта туризма, туристичко тржиште се одређује као тржиште посебне врсте, односно туристичко тржиште је скуп односа понуда и тражње у сфери услуга и добара које служе за подмирење туристичких потреба на одређеном простору, односно то је скуп понуде и тражње која настаје под утицајем туристичких кретања.”⁹ Туристичко тржиште и туристички промет паралелно се развијају, и до данашњих дана достигли су неслућене размере.

Крајем XX и почетком XXI века, уочљивије су промене карактеристика туристичке тражње. Повећање стандарда, квалитета живота, већи фонд слободног времена, утицали су на повећану тражњу за новим и другачијим, нестандартним туристичким производима.

„Динамика развоја међународног туризма у свету била је изузетно повољна још од 1950. године. Њен интензитет раста био је бржи, како од укупног развоја светске привреде, тако и од укупног обима размене роба и услуга са иностранством.”¹⁰

Међународни туристички промет у периоду од 1950. до 2008. године имао је велики раст. Број долазака у међународном туризму повећан је са 25 милиона 1950., на 924 милиона туриста 2008. године. Укупна туристичка потрошња процењена је на око 1000 милијарди US \$. Овако динамичан раст међународног

⁸ Черовић С., Стратегијски менаџмент у туризму, Чугура принт, Београд, 2009., стр. 24.

⁹ Попеску Ј., Маркетинг у туризму, Чигоја штампа, Београд, 2002., стр. 16.

¹⁰ Унковић С., Економика туризма, Чугура принт, Београд, 2005., стр. 237.

туризма, довео је до тога да туризам представља једну од водећих светских делатности, у којој ради око 238 милиона људи и која генерише 9,9% светског бруто друштвеног производа. Највећи утицај на овако брз развој међународног туризма имали су динамичан привредни развој у свету, односно пораст животног стандарда људи (WTO, 2010).

Међутим, глобална финансијска и економска криза, повећање броја незапослених, социјални проблеми, утицали су на неповољан развој туризма 2009. и 2010. године.

У 2009. години остварено је 880 милиона међународних туристичких долазака, што је за 4% мање у односу на претходну годину. Ипак, поједине дестинације у свету оствариле су раст броја међународних туристичких долазака, а међу њима је и Србија (WTO, 2010).

У 2010. Години, забележен је максималан број долазака туриста од 935 милиона, упркос светској економској кризи, природним катастрофама, ратовима и слично (WTO, 2010).

Током 2010. године, најпосећенији део света, био је регион Азије и Пацифика, који је посетило око 204 милиона туриста и који је на овај начин доживео прави историјски рекорд по броју туристичких долазака. Средњи Исток је такође забележио пораст у броју туристичких долазака, тако да је исте године овај регион посетило 60 милиона туриста. На трећем месту је регион Америке, који је доживео раст по броју туристичких долазака за 7%, а на четвртом месту по броју туриста је Африка, коју је захваљујући светском првенству у фудбалу у Јужној Африци посетило 49 милиона туриста, што је за 6% више него претходне године. Светску економску кризу је у највећој мери осетила Европа, која бележи пад у туристичким доласцима од 8% (WTO, 2011).

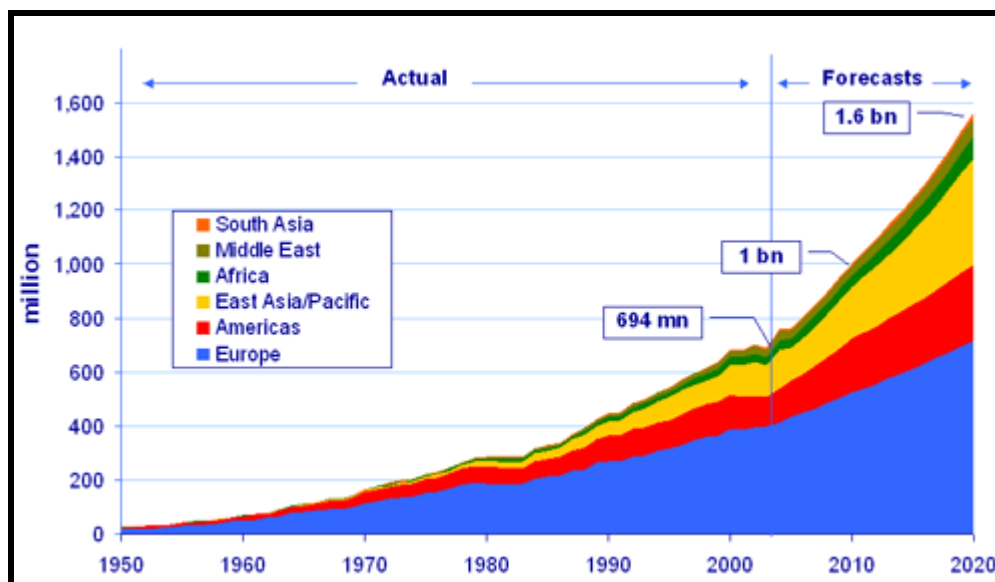
Табела 1. Број међународних туриста у милионима и туристичка потрошња у милијардама америчких долара

Година	Број страних туриста у милионима	Туристичка потрошња у милијардама US \$
1950.	25	2.10
2000.	687	473
2001.	684	459
2002.	703	474
2003.	689	525
2004.	763	633
2005.	808	682
2006.	846	733
2007.	904	856
2008.	924	944
2009.	880	852
2010.	935	Чекамо податке

Извор: WTO, 2010.

Према предвиђањима Светског савета за путовања и туризам (World Travel and Tourism Council – WTTC), у периоду од 2009. до 2018. године туристичка кретања ће на светском нивоу бележити просечну годишњу стопу раста од 4,4%. Такође, предвиђа се да ће до 2018. године у туризму радити 297 милиона људи, а удео туризма у светском бруто друштвеном производу ће достићи 10,5% (WTO, 2011).

Африка, Пацифик и Блиски Исток ће бележити стопу раста туристичке тражње (више од 5% годишње) изнад светског просека, док ће туристичка тржишта Америке и Европе, која су већ у фази зрелости, имати стопу раста туристичких кретања испод светског просека (2%). Ипак, туристичко тржиште Европске Уније, састављено од 27 земаља, заузима водећу позицију на глобалном туристичком тржишту са уделом од 40% (WTTC, 2008).

Графикон 1. Визија туристичких тржишта света до 2020. године
Извор: www.unwto.org

Према предвиђањима светске туристичке организације, очекује се да ће међународни доласци до 2020. године достићи број од око 1.6 билиона. Од укупног броја ових долазака, 1.2 милијарде ће бити унутар региона, а 378 милиона путника биће они путници који путују на далеке дестинације са дужим задржавањем.

На основу графикана 1., може се закључити да ће до 2020. године најтраженија тржишта бити тржиште Европе, које ће према проценама посетити 717 милиона туриста; Источне Азије и Пацифика (397 милиона) и Америке (282 милиона), затим следе Африка, Блиски Исток и Јужна Азија. Европа ће одржавати највиши удео у светским доласцима (WTO, 2010).

1.2 Домаће туристичко тржиште

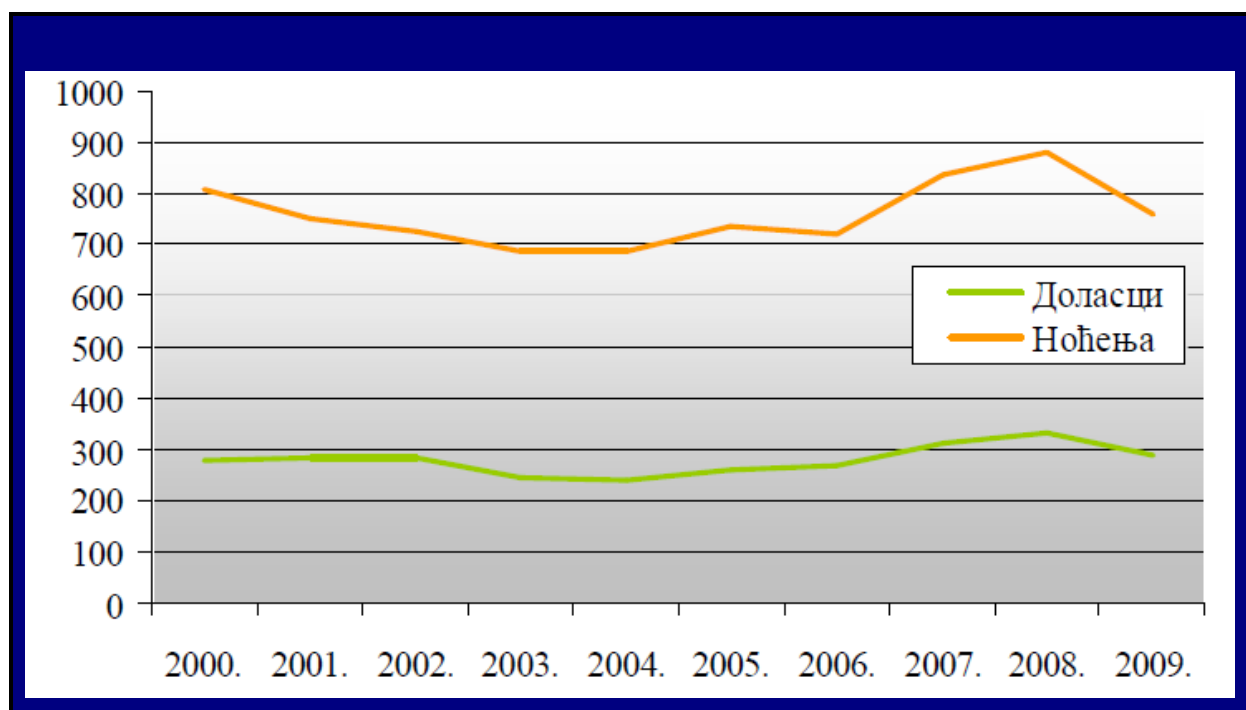
Када је реч о туристичком промету у нашој земљи, туристички промет Србије и Војводине бележио је последњих десет година успоне и падове. Број долазака туриста у 2001. и 2002. години износио је 2,2 милиона и 7,2 милиона ноћења, док је у 2005. години пао је на 2 милиона долазака и 6,5 милиона ноћења. У 2006. години, забележен је благи раст од 1.4%, док је 2007. године забележено

повећање долазака страних и домаћих туриста, које је премашило 2,2 милиона (Завод за статистику Републике Србије).

У току 2008. и 2009. године бележи се пад долазака туриста, али и броја ноћења у нашој земљи. У 2008. години бележи се 2,26 милиона долазака и 7,3 милиона ноћења, а у 2009. години 2 милиона долазака и 6,76 милиона ноћења туриста.

Туристичко тржиште Војводине. Туристички промет у Војводини имао је сличну тенденцију. Развој туризма на простору Војводине карактеришу осцилације. Од 60-тих до 80-тих година XX века, туристички промет је имао узлазни тренд, уз доминацију домаћих туриста и скромну инострану тражњу. Највише туриста у Војводини забележено је 1987. године, када је евидентирано око 564.000 туриста који су остварили 1.292.000 ноћења (Статистички годишњак Републике Србије 1989., Републички завод за статистику).

Почетак 90-тих година XX века карактеришу лоше прилике у земљи које се одражавају на туристичка кретања и које су довеле до пада броја туриста.

Графикон 2. Доласци и ноћења туриста у Војводини у периоду од 2000. до 2009. године

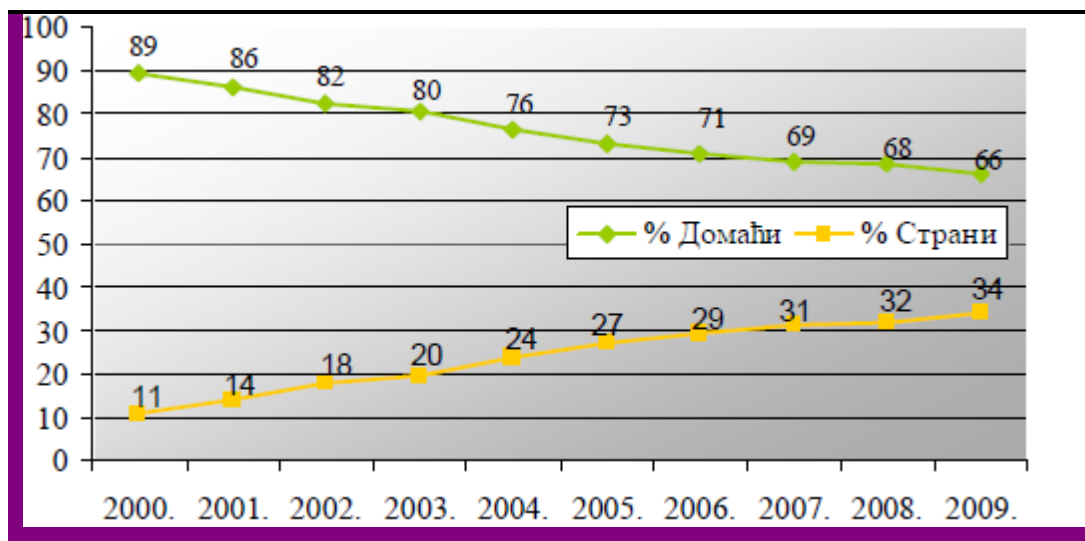
Извор: Статистички годишњак Републике Србије, од 2001-2009. године, саопштење број 30.

Од 2000. године забележен је константан раст страних туриста. У 2001. години остварено је око 285.000 долазака и укупно 750.000 ноћења страних и домаћих туриста, након кога је забележен нагли пад, док се од 2005. бележи стални раст броја туриста.

У току 2007. године Војводину је посетило 314.000 туриста и остварено је 835.000 ноћења. Док је у Србији 2008. године забележен пад броја туриста као и у осталим деловима света услед економске кризе, у Војводини је забележен раст за око пет процената (Завод за статистику Републике Србије).

Према подацима Туристичке организације Војводине, 2008. године, у Војводини је боравило више од 330.000 туриста, од којих су већина били странци. Исте године, остварено је око 880.000 ноћења, што је за шест процената више у односу на 2007. годину.

У току 2009. године, бележи се пад у броју долазака и ноћења туриста, тако да је остварено 290.000 долазака и 762.000 ноћења (Завод за статистику Републике Србије).

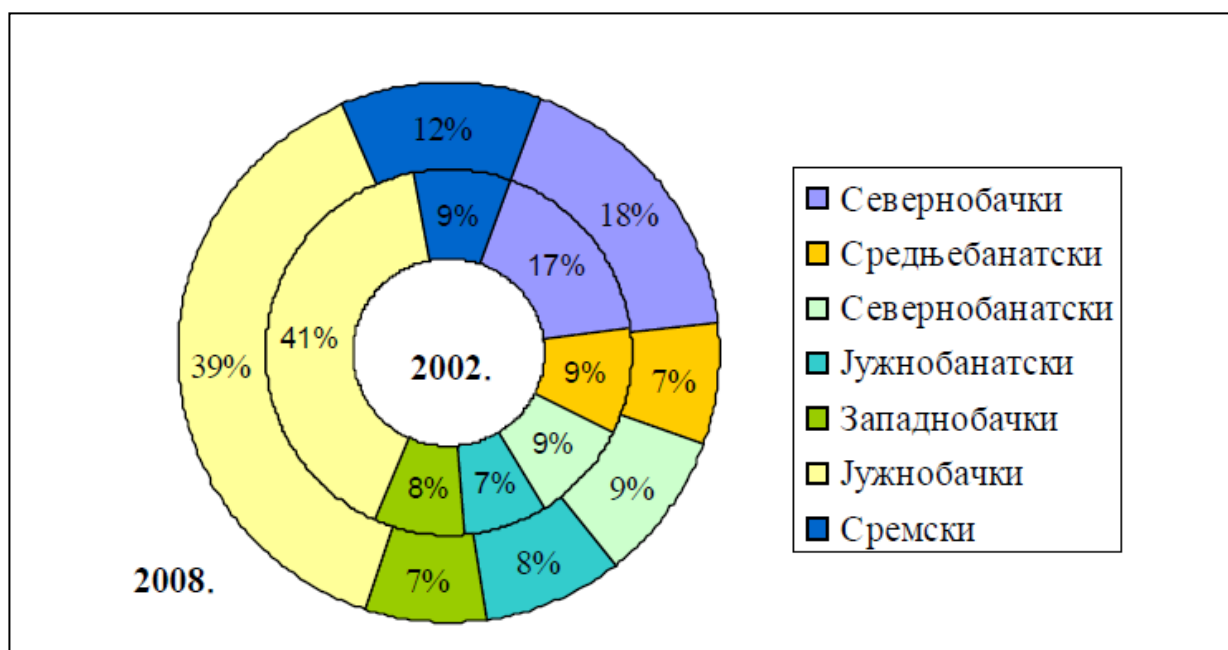
Графикон 3. Учешће домаћих и страних туриста у укупном броју долазака у Војводини, у периоду од 2001. до 2009. године

Извор: Статистички годишњак Републике Србије, саопштење број 30.

Просечно задржавање туриста у Војводини у периоду од 2000. до 2009. године износи нешто мање од три ноћи. Домаћи туристи се дуже задржавају у односу на странце. Мотиви странаца за путовањем у Војводину везани су за посете манифестацијама, пословна путовања или транзит. Краћи боравци туриста представљају светски тренд, тако да не треба очекивати повећање дужине боравка.

Уколико се анализира туристички промет по војвођанским окрузима (графикон 4.), запажа се доминација Јужнобачког округа и по броју долазака и по броју ноћења. Овај округ посети више од трећине укупног броја туриста у Војводини.

Други најпосећенији округ је Севернобачки, који је укупно са Јужнобачким посетило 57% укупног броја туриста у Војводини.

Графикон 4. Удео округа у укупном броју туристички долазака у Војводини 2002. и 2008. године

Извор: Републички завод за статистику

Страни туристи су најбројнији у Јужнобачком округу, са тенденцијом сталног раста. На другом месту по броју страних туриста је Севернобачки округ, док остали окрузи имају мањи број долазака страних туриста.

Табела 2. Број туриста и ноћења по окрузима у Војводини у 2002. и 2008. години

Година/ окрузи	Доласци			Ноћења		
	Укупно	Домаћи	Страни	Укупно	Домаћи	Страни
2002.						
Севернобачки	48.751	40.623	8.128	81.851	64.881	16.970
Средњебанатски	26.613	23.341	3.272	72.496	64.631	7.865
Севернобанатски	24.921	22.639	2.282	150.691	144.437	6.254
Јужнобанатски	21.149	17.770	3.379	54.851	46.609	8.242
Западнобачки	23.414	21.037	2.377	80.279	73.212	7.067
Јужнобачки	113.943	88.153	25.790	210.131	156.309	53.822
Сремски	24.046	19.675	4.371	73.796	63.661	10.135
2008.						
Севернобачки	58.510	42.290	16.220	119.082	85.975	33.107
Средњебанатски	24.351	16.942	7.409	93.690	73.062	20.628
Севернобанатски	29.510	23.001	6.509	142.690	123.582	19.108
Јужнобанатски	26.905	19.704	7.201	58.416	42.783	15.633
Западнобачки	23.858	18.438	5.420	89.755	74.718	15.037
Јужнобачки	127.805	74.229	53.576	240.401	128.849	111.552
Сремски	39.617	31.492	8.125	136.908	120.505	16.403

Извор: Републички завод за статистику

Сви окрузи у 2008. години бележе повећање ноћења у односу на 2002. годину, осим Севернобанатског округа. Иако је број долазака туриста у Севернобанатском округу већи за 18% у односу на 2002. годину, укупан број остварених ноћења је мањи.

На основу анализе међународног и домаћег туристичког тржишта, можемо закључити да су „промене у понуди и тражњи које ће карактерисати међународно туристичко тржиште у следећих неколико година:

- (1) тенденција ка већем броју путовања, али с краћим трајањем,
- (2) пораст броја путовања на краћим релацијама, унутар регија,
- (3) све детаљнија сегментација тражње,
- (4) пораст тражње за индивидуалним пакет аранжманима прилагођеним посебним жељама гостију,
- (5) тенденција за путовањем као „искуством и доживљајем“,
- (6) тенденција за повећањем нивоа стандарда и квалитета понуде и

(7) вођење све агресивнијих промотивних тржишних кампања.”¹¹

Иако се од 2000. године у Војводини бележи повећање туристичког промета као и повећање учешће страних туриста у укупном туристичком промету, али и раст инвестиција у туристичком сектору, туризам још увек не представља значајнију привредну делатност у привредном систему Војводине односно Србије. Број туриста из 80- тих година XX века није достигнут. Војводина није афирмисана на међународном, али ни на домаћем туристичком тржишту.

Наведене тенденције у понуди и тражњи, могу дати шансу нашој земљи и повећању тражње за Србијом као туристичком дестинацијом.

¹¹ Стратегија развоја туризма Републике Србије, Београд, 2005., стр. 16.

1.3 Нови трендови на туристичком тржишту

Туризам је веома динамична појава која се увек реализује у неком простору, који мора бити привлачан за туристе. Од квалитета простора, односно његовог садржаја зависи да ли ће туристи посећивати неко подручје, у којој мери, у које доба и уз које економске ефекте. Са друге стране, туристички мотиви представљају основне подстицаје за туристичка кретања. Мотиви се означавају као спољашње дражи које имају својства да привуку туристе и да решавају потребе за туристичким кретањима (Лазих, 2007).

„Туристичке потребе представљају скуп појединачних потреба, које заједнички задовољавају појединца или групу потрошача у њиховој намери да се одморе или рекреирају на туристички начин у циљу обнављања своје психичке и физичке кондиције. Појаву тражње изазива постојање туристичких потреба, чија се могућност задовољења налази у непосредној вези са обимом и структуром расположивих финансијских средстава, односно, куповном снагом потрошача. Уз расположива финансијска средства, следећи фактор који утиче на задовољење туристичке потребе је фонд слободног времена, чијем су повећању допринели плаћени годишњи одмори и скраћење радног времена.”¹²

„Последњих година на страни туристичке тражње се запажају процеси који указују да велики део тражње напушта традиционалне изворе, облике и правила туристичког понашања, и да је у потрази за нови облицима и садржајима туристичке рекреације.”¹³ Према подацима Светске туристичке организације (WTO), обрасци туристичке потрошње показују повећање разноликости интереса за одмором и доживљајем. „Посебни облици туризма појављују се као одраз нове вредности која укључује повећану важност активности на отвореном простору, свест о еколошким проблемима, едукативно напредовање, естетско просуђивање и унапређење друштва и самог појединца”¹⁴.

Промене у туристичкој тражњи су такве да се она све више индивидуализује. Туристи су све више образовани и траже другачије туристичке производе, са

¹² Попеску Ј., *Маркетинг у туризму, Чигоја штампа, Београд 2002., стр.18.*

¹³ Бакић О., *Маркетинг у туризму, Чигоја штампа, Београд 2005., стр. 66.*

¹⁴ Генов Г., *Туризам посебних интереса-селективни облици туризма, приручник, Чугура принт, Београд 2008., стр.44.*

мноштвом садржаја, укључујући спорт, рекреацију, културу, авантуру и слично. Услуге у туристичким местима морају бити такве да омогућавају задовољење наразличитијих потреба туриста. Организатори путовања морају да формирају нове туристичке производе, али и различите облике забаве и рекреације.

„Најдинамичније промене у туристичком пословању одиграле су се захваљујући примени савремене информационе технологије. То је последица чињенице да туризам представља информационо интензивну привредну делатност, при чему је динамичан развој нове технологије представљао основ за повећање брзине и ефикасности у процесу коришћења информација у различитим доменима пословања.”¹⁵

„Туризам се као друштвена и економска појава налази у процесу непрестаних и снажних промена. Под утицајем пораста животног стандарда и повећања слободног времена, туризам је прерастао у масовну појаву и усмеравање великог броја људи ка туристичким дестинацијама довело је до одређених еколошких, културних и друштвених последица, које су условиле потребу за преиспитивањем самих основа онога што се данас подразумева под појмом туризма.”¹⁶

Међутим, незадовољство масовним туризмом и његовим карактеристикама, постало је доминантно осамдесетих година двадесетог века, када се јавља појам алтернативни туризам, као последица покрета који су критиковали савремени начин живота, залажући се за хуманије друштво и коришћење нових технологија, како би се заштитила природу (Генов, 2008).

Једна од битних карактеристика туристичке тражње данас је жеља за боравком у незагађеној и очуваној природној средини.

Србија поседује традиционалне програме бањског, планинског, сеоског туризма, мада је још увек најдоминантнији и најтраженији "статички одмор". Међутим, својом разноврсношћу потенцијала, Србија може у потпуности испунити савремене захтеве активног туризма у складу са одрживим развојем и очувањем еколошки заштићених простора, у здравој животној средини, за коју су потенцијални туристи спремни да плате већу цену.

¹⁵ Спасић В., *Пословање туристичких агенција и организатора путовања, Радинг, Београд 2005., стр. 301.*

¹⁶ Унковић С., Чачић К., Бакић О., *Савремена кретања на туристичком тржишту, Економски факултет, Београд 2002., стр. 37.*

„Према предвиђањима Светске туристичке организације (WTO), највећи раст туристичког промета у наредном периоду, очекује се, између осталог и за следеће туристичке производе:

- спортски туризам- зимски и летњи
- авантуристички туризам
- туризам у природи
- културни туризам
- рурални туризам
- тематски туризам”¹⁷.

Управо овакве тенденције у развоју туризма у будућности могу дати шансу развоју туризма у нашој земљи.

¹⁷ Максим Мићић М., Туризам и простор, Универзитет Сингидунум, Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент, Београд 2007., стр. 204.

2. ТУРИСТИЧКО- ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, ГРАНИЦЕ И ПРОСТРАНСТВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ПРЕОСТАЛЕ ВЕТРЕЊАЧЕ

„Географски, тачније географско- саобраћајни положај и развијеност комуникативних фактора не само да су услов успешног развоја туризма конкретне дестинације, већ и битно опредељују многе карактеристике развоја туризма на датом подручју”¹⁸. **Туристичко- географски положај** је изузетно важан, како за привредни развој одређеног подручја, тако и за размештај туристичких знаменитости у простору, односно њихове удаљености од главних путних праваца. За развој туризма на подручју наше земље, подједнако су важни и географски и туристички положај. Под географским положајем подразумевамо његов просторни однос према ближим и даљим предеоним целинама, а под туристичким положајем однос према главним правцима туристичких кретања, према регијама гушће насељености и према другим туристичким мотивима (Букуров, 1978).

С обзиром да се преостале ветрењаче налазе на подручју северне српске покрајине Војводине, тачније у Банату и Бачкој, у наставку ће бити речи о њиховом географском, туристичком и саобраћајном положају.

Географски положај Војводине. „Аутономна Покрајина Војводина чини северни део Републике Србије, државе, која се налази у Југоисточној Европи, односно на западном делу Балканског полуострва. Смештена је на јужном делу Панонског басена и као таква представља природни мост између Средње и Западне Европе са једне стране, Балканског полуострва и Блиског Истока са друге стране.”¹⁹ Војводина је аутономна покрајина Републике Србије и обухвата територију од 21.506 km² (24,34% Републике Србије). „По попису из 2002. год. Војводину су настањивала 2.031.992 становника”²⁰. Реке Дунав, Тиса и Сава деле Војводину на три дела: Банат на истоку, Бачку на западу и Срем на југу.

¹⁸ Унковић С., Економика туризма, Чугура принт, Београд, 2005., стр. 414.

¹⁹ Студија „Атлас ветрова на територији АП Војводине”, Нови Сад, 2008., стр. 13.

²⁰ Исто

Карта 1. Положај северне српске покрајине на карти Европе
 Извор: Атлас ветрова Војводине

С обзиром да су ветрењаче заступљене у Банату и Бачкој, анализираћемо географски положај ових делова Војводине.

2.1 Географски положај Баната

Банат је део Панонске низије и географско- административна целина која припада Србији, Румунији и Мађарској. Део Баната који припада Републици Србији, највећим делом је лоциран у њеној северној покрајини, Аутономној Покрајини Војводини, док мањи део Баната административно припада Београду.

Карта 2. Територијални приказ Баната

Извор: <http://www.google.com/imgres?imgurl=http://banat22.net/>

Банат у нашој земљи обухвата равничарски предео, осим дела у којем доминира Делиблатска пешчара и Вршачке планине (641 m). Подручје Баната захвата површину од око 9.296 km², што је око 41,8% укупне површине Аутономне Покрајине Војводине (Букуров, 1978).

„Банат је омеђен Тисом на западу, Дунавом на југу и југозападу. Његову северну границу чини државна граница са Мађарском, а источну и североисточну државна граница са Румунијом. Према подацима из 2002. године, у Банату живи око 750.000 становника”²¹.

На територији Војводине, Банат је подељен на Севернобанатски, Средњегбанатски и Јужнобанатски округ (Букуров, 1978).

²¹ www.rcrbanat.rs.

Карта 3. Административна подела Баната

Извор: Стратегија развоја туризма Баната

Подручје Баната се одувек налазило на раскрсници важних путева, чији је значај прелазио државне границе.

Саобраћајни положај Баната. За туризам је и поред доброг географског положаја изузетно важна приступачност неког места.

„Укупна дужина путне мреже у Банату износи 2314 km, од којих се 982 km налазе у Јужном Банату”²².

„Подручја Баната ближа Београду имају гушћу саобраћајну мрежу од осталих делова Војводине. Један од најзначајнијих путева из XVIII века био је пут који је повезивао Панчево и Сегедин, преко Зрењанина, односно Београд и Темишвар

²² Штетић. С, „Стратегија развоја туризма Баната”, Београд, 2008., стр. 13.

преко Панчева”.²³ Скоро сви ови путеви су задржали своје првобитне и значајне функције.

„Најважнији друмски путеви су: Београд- Чента- Перлез- Зрењанин, Кикинда- Мокрин и друга линија јесте Београд- Панчево- Алибунар- Уљма- Вршац- Ватин, односно Уљма- Бела Црква”.²⁴

Железнички саобраћај у Банату почиње да се развија у другој половини XIX и почетком XX века за време Аустроугарске. „У другој половини XIX века, на овом подручју, почеле су да се граде железничке пруге. Данас је мрежа пруга у Банату дуга 439,1 km”²⁵.

Водени саобраћај се одвија на Тиси и Дунаву, а нешто мање на Бегеју и Тамишу. „Дунав је плован целом својом дужином око Баната и повезује Банат са осталим европским земљама. Саставни је део трансевропског пловидбеног пута Рајна- Мајна- Дунав”²⁶.

Ваздушни саобраћај. Када је реч о ваздушном саобраћају, можемо рећи да у Банату постоје спортски аеродроми, али да је ово подручје усмерено ка београдском аеродрому „Никола Тесла”.

Туристички положај. Туристички положај је у функцији саобраћајног положаја и у великој мери зависи од географског положаја, односно од положаја према другим туристичким мотивима и местима. Туристичко- географски положај било којег потенцијалног туристичког места битан је у погледу његове валоризације. Он описује географски положај места, главне саобраћајнице које до њега воде али и карактеристике његовог туристичког окружења.

Посматрајући ове критеријуме, могло би се рећи да подручје Баната има добар туристичко- географски положај. Ово подручје се одликује богатим природним ресурсима који пружају многобројне могућности за развој транзитног, излетничког, пословно- манифестационог, спортско- рекреативног, ловног, риболовног и сеоског туризма.

²³ Милекер. С, „Историја града Панчева”, Панчево, 1925., стр. 23.

²⁴ Штетић. С, „Стратегија развоја туризма Баната”, Београд, 2008., стр. 13.

²⁵ Штетић. С, „Стратегија развоја туризма Баната”, Београд, 2008., стр. 15.

²⁶ www.pancevo.rs.

Саобраћај има велики значај за туризам. Његов значај може се посматрати са два аспекта. У регијама развијеног туризма саобраћај има услужну функцију међусобног повезивања матичних и туристичких места. Тамо где туризам није развијен, саобраћај је један од основних предуслова за активирање постојећих туристичких мотива.

2.2 Туристичко- географски положај Бачке

„Бачка је географски регион смештен у Аутономној покрајини Војводини, тј. у Републици Србији. Овај регион административно је подељен између Републике Мађарске и Републике Србије. Границе Бачког региона чини река Тиса на истоку- од Баната, река Дунав: на југу- од Срема, на западу са Барањом и Славонијом. Рељеф Бачке је углавном равничарски, са обрадивим земљиштем. Уз реку Дунав се налазе многобројне мочваре и шуме. На југоистоку региона, на ушћу река Дунава и Тисе, налази се Тителски брег, мали брег са надморском висином од 152 m.”²⁷

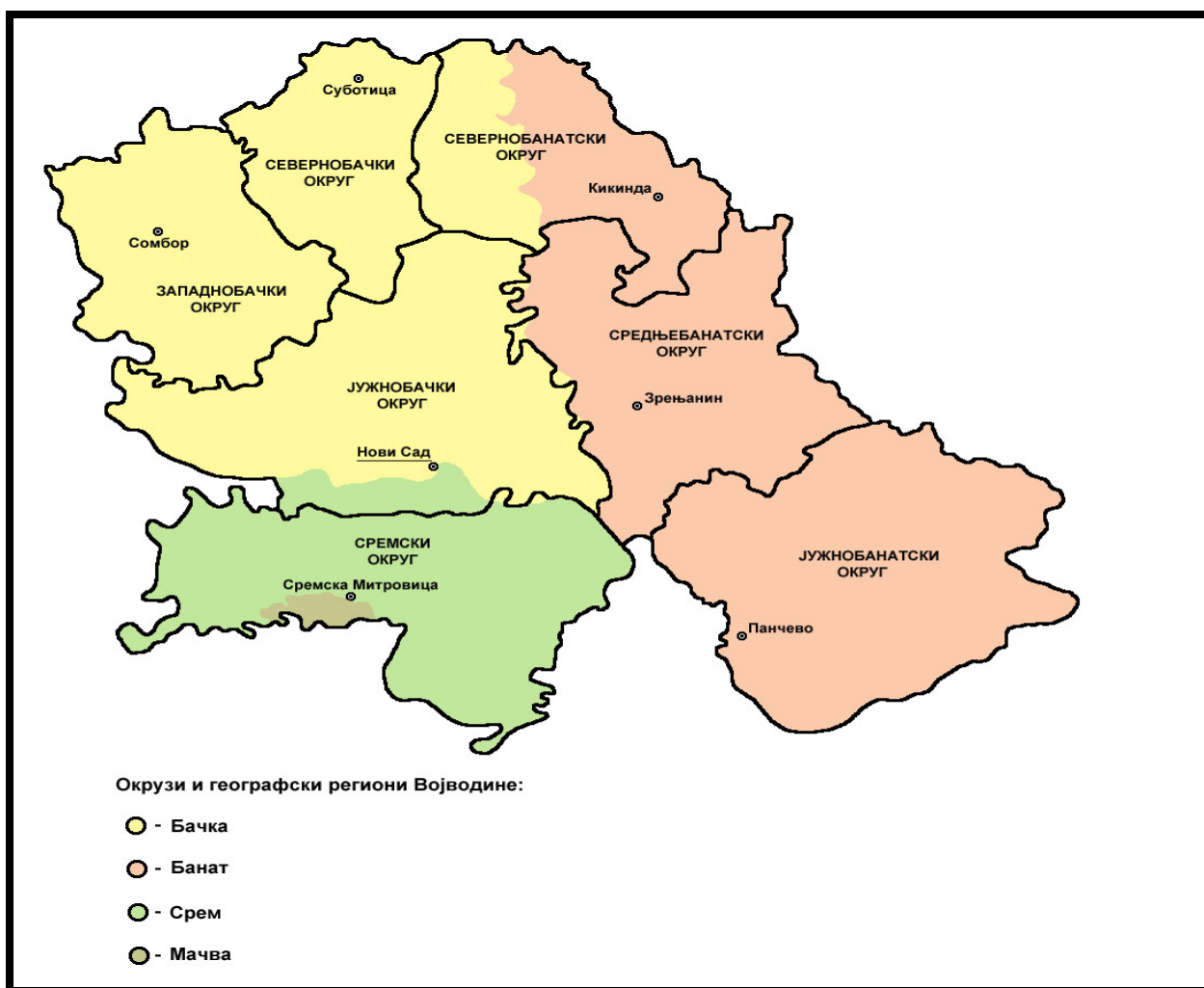

Карта 4. Територијални приказ Бачке

Извор: www.sr.wikipedia.org/wiki

²⁷ www.rda-backa.rs

„Бачка је административно подељена на округе: Јужнобачки, Севернобачки и Западнобачки управни округ (Карта 5). Према последњем попису становништва (2002), у Бачкој живе: Срби (59%), Мађари (16%) и остали. Јужнобачки управни округ обухвата дванаест локалних самоуправа/градова (град Нови Сад, Бач, Бачка Паланка, Бачки Петровац, Беочин, Бечеј, Сремски Карловци, Србобран, Врбас, Жабаљ, Тител и Темерин), Западнобачки четири (град Сомбор, Апатин, Кула и Оџаци) и Севернобачки управни округ три локалне самоуправе/града (град Суботица, Мали Иђош и Бачка Топола). Бачка је баш као и Војводина, мултикултурална, мултиконфесионална и мултинационална регија.”²⁸

Карта 5. Административни приказ војвођанских округа (Бачка означена жутим)
Извор: www.sr.wikipedia.org/wiki

²⁸ www.rda-backa.rs

Саобраћајни положај Бачке. Саобраћајни положај сваког подручја представља веома битан фактор за развој туризма. „Критеријуми који су посебно важни и који су релевантни за вредновање саобраћајног положаја су:

- саобраћајна повезаност и доступност дестинације у односу на регионално окружење
- положај туристичке дестинације у односу на важније емитивне регије
- положај дестинације у односу на важније туристичке правце”²⁹

Саобраћајни положај Бачке је изузетно добар и позитивно утиче на развој туризма овог подручја. Стога ће у наредним редовима бити речи о окрузима Бачке и њиховом саобраћајном положају.

Севернобачки округ. Пuteви који чине овај округ имају међународни, регионални и локални значај. Севернобачки округ се налази на граници са Републиком Мађарском. „Укупна дужина путева износи 444 km. Од тога, магистрални путеви чине 134 km, регионални 19 km, а локални 291 km. Када је реч о савременом коловозу његова дужина износи укупно 261 km. Основну окосницу саобраћајних веза округа чини град Суботица са ближим и даљим окружењем који представља мрежа састављена од друмских саобраћајница: **Е-75 (М-22, М-1); Будимпешта– Суботица– Београд– Ниш– Скопље– Атина**, наведена у стратегији привредног развоја Србије као **Коридор 10**, затим попречна веза: **Е-771 Суботица– Сомбор– Богојево– Винковци**, и даље Загреб.”³⁰

Железнички саобраћај. „Ако се посматрају железничке пруге на територији Севернобачког округа данас је од значаја једино пруга Будимпешта- Суботица- Нови Сад- Београд. Правац према Сегедину захтева реконструкцију да би се могле остварити одговарајуће брзине. Правац према Сомбору и Богојеву хендикепиран је још увек а саобраћаја не може да се одвија даље према Осијеку или Винковцима, Загребу, Љубљани, односно Ријеци и даље према Венецији. Правац према Баји захтева постављање недостајећег дела пруге, који је извађен, како би

²⁹ <http://docs.google.com>

³⁰ <http://www.discoverserbia.org>

се оспособио правац с једне стране према Баји, Печују, Загребу, а са друге према Темишвару и Букурешту”³¹.

У оквиру **Западнобачког округа** не налази се ни једна преостала ветрењача, тако да ћемо се бавити Јужнобачким округом и његовим саобраћајним положајем.

Јужнобачки округ се налази у средњем делу Панонске низије. „Има прворазредни саобраћајни значај, испресецајући са међународним, магистралним, регионалним и локалним путевима. Поред главног пловног пута реке Дунав, **коридора 7**, кроз Јужнобачки округ једним делом пролази и **коридор 10**, који спада у значајне европске путне правце. Сврстан је у „Транс Еуропиан Моторваус” (ТЕМ) путеве, који између осталог имају за циљ повезивање северног и јужног дела европског континента”.³² Центар округа је град Нови Сад који има веома добре саобраћајне везе. Град представља раскрсницу низа магистралних путева и њихово повезивање са аутопутем Е-75. На реци Дунав, која пролази кроз Нови Сад, налази се више пристаништа и привезишта за бродове (www.sluzba.vojvodina.gov.rs).

Захваљујући веома добром туристичко- географском положају Баната и Бачке, као и њихових делова у којима су заступљене преостале ветрењаче, можемо закључити да се до ових простора наше земље може доћи веома једноставно и брзо, користећи различите врсте превоза.

³¹ <http://www.discoverserbia.org>

³² http://juznbacki.okrug.gov.rs/?page_id=6

2.3 Материјална база за развој туризма

Материјалну основу за развој туризма чине смештајни капацитети, угоститељски капацитети, саобраћајнице као и саобраћајна средства у најширем смислу речи. Развој материјалне базе за потребе туризма повезан је са развојем привреде у целини, па се због тога туризам и остала привреда морају комплементарно развијати.

Резервати природе, богатства река и мноштво културно- историјских споменика нису довољни за адекватан развој туризма. Потребни су и добро опремљени објекти за прихват туриста, квалитетни путеви и организација којом се за сада подручје Војводине, а посебно Јужног Баната не може похвалити. Од укупног броја смештајних капацитета, у Војводини је заступљено 12%.

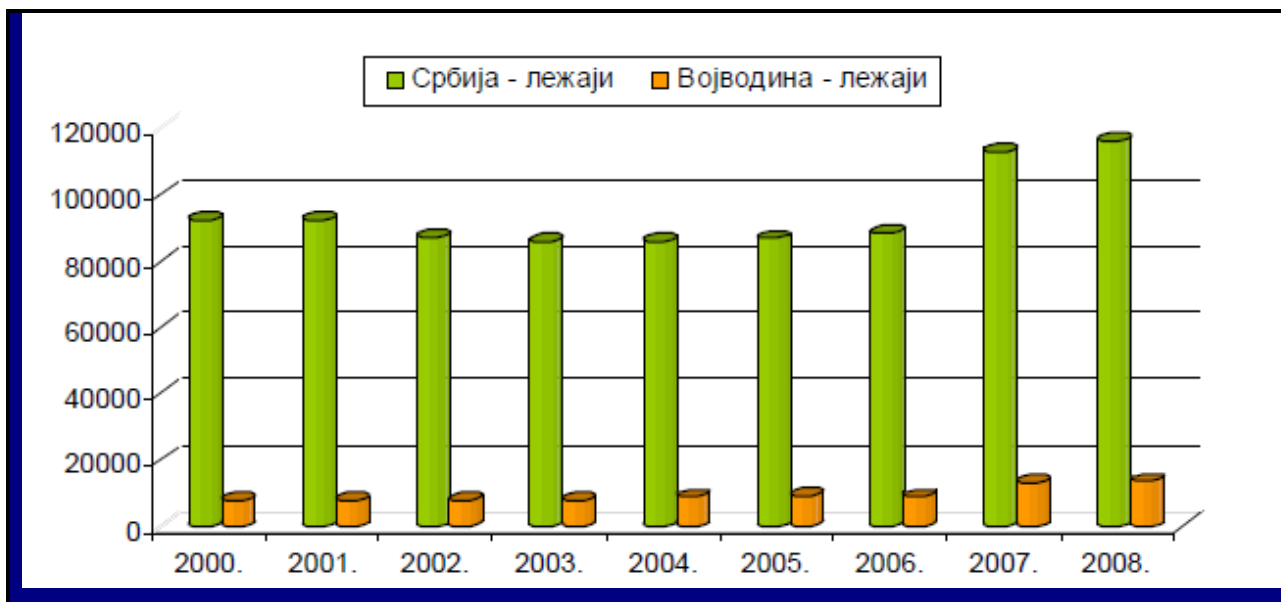
Када се долази у Банат из различитих праваца, прво што се може уочити су изузетно оштећене саобраћајнице и коловози, као и бројни колотрази на путевима, али и лоша саобраћајна сигнализација. Са друге стране, постојање смештајних капацитета предуслов је дужег задржавања туриста у неком месту.

2.4 Смештајни капацитети у Војводини (Банат и Бачка)

Од 60- тих до 90- тих година XX века, највећи број смештајних капацитета у Војводини, забележен је 1988. године и износио је 9.315 лежаја. Од тога, највећи број лежаја био је у хотелима (56%), камповима (14%), дечијим одмаралиштима (9%), а остатак у мотелима, приватном смештају, бањским и климатским лечилиштима (Републички завод за статистику).

Од 1989. године, бележи се смањење броја лежаја и то највише у хотелима, док се у осталим смештајним капацитетима одржао исти број лежајева. Током 90- тих година XX века наставља се тренд смањења укупног броја лежаја. У току 1999. године, на простору Војводине, смањен је укупан број лежаја за 23% у односу на 1988. годину. Од 2000. године број лежаја је у порасту, тако да је 2008. године тај број достигао максимум од 13.433 (Републички завод за статистику).

Међутим, удео Војводине у укупном броју лежаја у Републици Србији је скроман и износи 8,1% у 2000. години, односно 11,6% у 2008. години (Статистички годишњаци Републике Србије од 1989. до 2009. године).

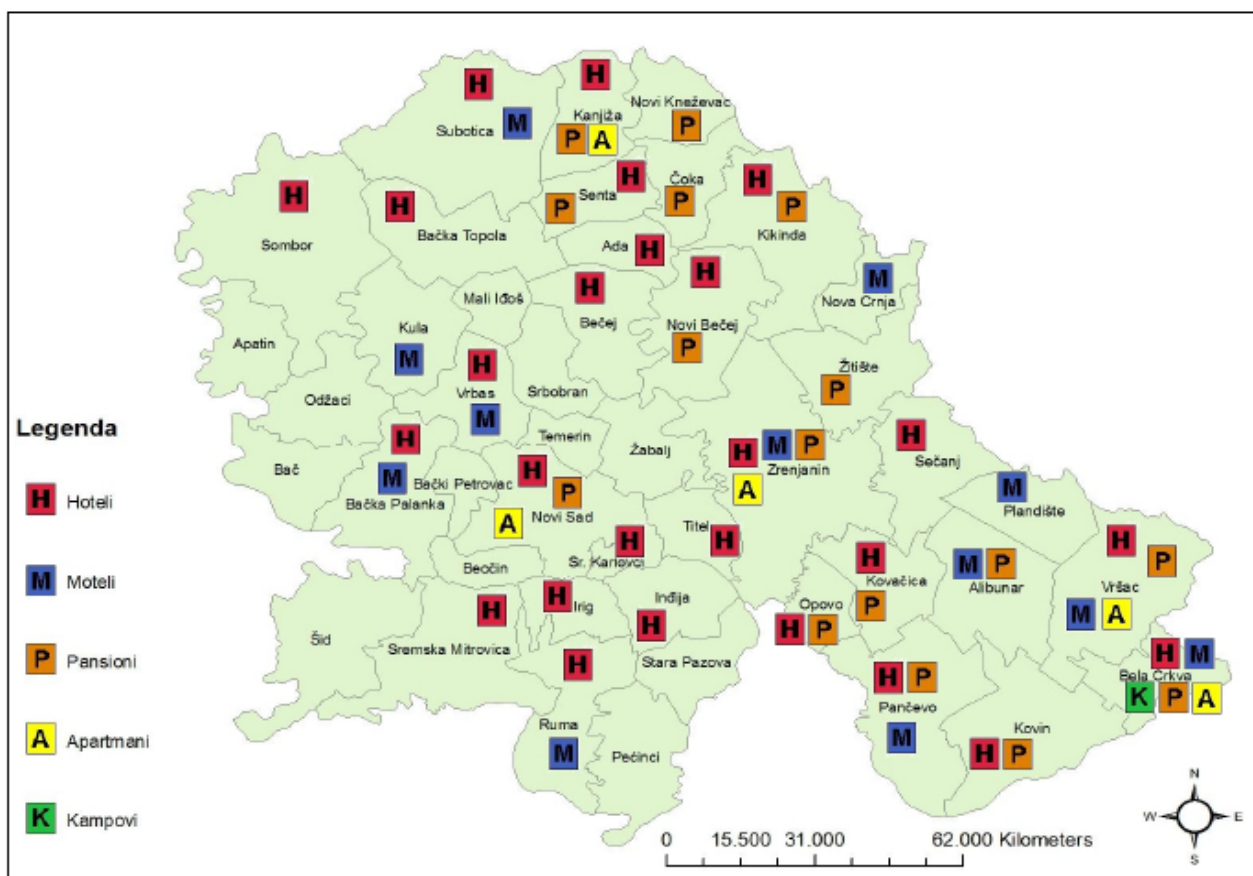

Графикон 5. Број лежаја у Србији и Војводини од 2000. до 2008. Године

Извор: Статистички годишњак Републике Србије од 2000. до 2009. Године

Уколико се посматра број остварених ноћења туриста према врстама објеката за смештај у Војводини, у периоду од 2003. до 2008. године, можемо уочити доминацију хотела у односу на остале смештајне капацитете. У посматраном периоду, хотели су учествовали са 70- 80% у укупном остварењу ноћења у Војводини. Ови подаци су очекивани, уколико се има у виду да хотели чине 40% од укупних смештајних капацитета у Војводини.

На основу карте 3., можемо закључити да географски распоред смештајних капацитета у Војводини указује на њихову централизацију. Односно, запажа се доминација Јужнобачког и Севернобачког округа, у којима се остварује највећи туристички промет. Такође, можемо рећи да укупна смештајна понуда Војводине није задовољавајућа, а посебно је уочљива лоша понуда смештаја на подручју Баната, а нарочито Јужног Баната.

Карта 6. Смештајни капацитети у Војводини

Извор: Аутор, 2011.

Према подацима Министарства за економију и регионални развој, највећи број лежаја у хотелском смештају у 2007. години има град Нови Сад (1665 лежаја или трећина од укупног броја лежаја у хотелима Војводине), потом градови Суботица (684 лежаја), Кањижа (342 лежаја), Вршац (266 лежаја), Зрењанин (215 лежаја), Бачка Топола (203 лежаја) (Вукосав, 2010).

На простору Војводине нису присутни међународни хотелски ланци, а привлачење истих требало би да буде задатак носилаца туристичког развоја у Војводини, јер би таква инвестиција имала позитивне ефекте и подизања квалитета услуга у хотелском смештају у Војводини и конкурентности хотелске и туристичке понуде, а која би допринела и промоцији Војводине као туристичке дестинације.

Посматрајући укупну смештајну понуду Баната, можемо закључити да је Севернобанатски округ најпосећенији захваљујући бањи Кањижи, која има и најразноврснију смештајну понуду и четири висококатегорисана хотела. Са друге

стране, мањи градови овог округа, који имају одличне услове за развој сеоског и манифестационог туризма, имају озбиљне проблеме са смештајем гостију.

Центар Средњебанатског округа је град Зрењанин, који уједно има и најбољу и најразноврснију смештајну понуду у округу. Међутим, осим њега, остала места готово да не постоје на мапи смештајних капацитета.

Са друге стране, највећи број смештајних капацитета у Јужнобанатском округу има град Вршац, у којем живи око 54.369 становника. Уколико извршимо поређење између града Вршца, са центром Јужнобанатског округа, градом Панчевом, у којем живи око 127.000 људи, увидећемо да је град Панчево више него дупло већи од Вршца. Међутим, када је смештајна понуда у питању, за Панчево бисмо могли рећи да готово нема смештајне капацитете.

Само физички, у Панчеву је присутан „хотел Тамиш”, који не ради годинама уназад. Поред тога, мотел који је присутан на територији града Панчева пружа изузетно лоше услуге, наплаћујући гостима боравак у просторијама по томе колико су сати провели у њему. Без обзира на велику манифестацију у Панчеву, „Панчевачки карневал”, коју посети више од 100.000 људи, Панчево има проблем јер посетиоци карневала немају где да одседну, а град не може да оствари додатни прилив од туризма, јер се гости задржавају веома кратко.

Сваки од поменутих градова на мапи Баната, има одличне услове за развој различитих видова туризма: сеоског, излетничког, манифестационог, ловног, риболовног, транзитног, еко туризма, итд. Међутим, лоша понуда смештајних капацитета, а веома често и непостојање истих, прави озбиљне проблеме и гостима и домаћинима. Немогуће је организовати конгресе, доводити групе туриста из различитих крајева земље и света, одржавати манифестације, уколико се не може одговорити на било који сегмент основних потреба гостију, било да је питању смештај, превоз или исхрана.

Карта 6. и табела 3. пружају нам могућност да детаљно сагледамо смештајну понуду Баната.

Табела 3. Смештајна понуда Баната

ОКРУГ/ГРАД	ХОТЕЛИ	МОТЕЛИ	ПАНСИОНИ И ОСТАЛО
СЕВЕРНОБАНАТСКИ ОКРУГ			
Ада	1	-	3
Кањижа	4	-	13
Кикинда	1	-	6
Нови Књажевац	-	-	1
Сента	1	-	9
Чока	-	-	1
СРЕДЊЕБАНАТСКИ ОКРУГ			
Житиште	-	-	1
Зрењанин	4	1	18
Нова Црња	-	1	-
Нови Бечеј	1	-	3
Сечањ	1	-	-
ЈУЖНОБАНАТСКИ ОКРУГ			
Ковин	1	-	6
Алибунар	-	1	1
Бела Црква	1	1	25
Пландиште	-	1	-
Опово	1	-	1
Вршац	2	1	30
Панчево	1	1	3
Ковачица	1	-	5
Укупно	20	7	125

Извор: Аутор, 2011. године.

Смештајна понуда Бачке. На основу табеле 4. можемо детаљно анализирати смештајну понуду Бачке. Наиме, на основу изложених података можемо констатовати да најсиромашнију смештајну понуду у Бачкој има Западно-бачки округ. Захваљујући Бањи Јунаковић, простор у оквиру бање има најбоље смештане капацитете, док се веома мали број категорисаних смештајних јединица у приватном смештају, налази у близини ове бање.

Међутим, територија Западно- бачког округа поседује мноштво мотива за развој различитих врста туризма и стога можемо констатовати да је овај простор неоправдано запостављен када је реч о смештајној понуди.

Уколико се осврнемо на графикон 4., који показује укупан број туристичких долазака у Војводини, запазићемо да графикон показује да су страни туристи били најбројнији у Јужно- бачком округу, који је уједно и округ са најбољом и најразноврснијом смештајном понудом. Овај округ поседује највише хотела високе категорије, али има и најразноврснију смештајну понуду када су у питању остале врсте смештаја, а разлог томе је тај што овом округу припада Нови Сад, као град који има чак 38 хотела.

У Јужно- бачко округу је забележен и највећи број туриста и ноћења у Војводини. На другом месту по посећености у оквиру Војводине, налази се Северно- бачки округ, који се сврстава на друго место и по броју смештајних капацитета. Разлог томе је близина Палића као једне од најатрактивнијих локација у нашој земљи, али и бројна природна богатства која скрећу пажњу страним и домаћим туристима. Треба истаћи да овај простор карактеришу бројни салаши и чарде који су у служби сеоског туризма Војводине.

Анализирајући детаљно смештајну понуду Бачке, можемо закључити да су мања места потпуно запостављена заједно са својим туристичким потенцијалима, тако да у највећој мери немају смештајну понуду. Највећи туристички центри имају највећу смештајну а уједно и највећу туристичку посету. Оно што је веома често проблем у оквиру материјалне базе за развој туризма поред лоше смештајне понуде су такође су лоше и необележене саобраћајнице, низак ниво образованости становништва и тешко споразумевање са страним гостима.

Табела 4. Смештајни капацитети Бачке.

ОКРУГ/ГРАД	ХОТЕЛИ	МОТЕЛИ	ПАНСИОНИ И ОСТАЛО
СЕВЕРНОБАЧКИ ОКРУГ			
Суботица	10	7	38
Бачка Топола	3	2	5
Мали Иђош	-	1	3
ЗАПАДНОБАЧКИ ОКРУГ			
Апатин	1	-	7
Кула	-	1	-
Оџаци	-	-	3
Сомбор	1	2	8
ЈУЖНОБАЧКИ ОКРУГ			
Бач	1	1	8
Бачка Паланка	2	1	4
Бачки Петровац	-	-	7
Беоцин	1	-	5
Нови Сад	26	4	38
Србобран	-	-	1
	1	-	9
Сремски Карловци			
Темерин	-	1	3
Тител	1	-	-
Врбас	1	1	2
Жабалъ	-	1	3
Укупно	48	22	144

Извор: Аутор, 2011. године

3. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ВЕТРЕЊАЧА

3.1 Разлози настанка ветрењача у свету

Енергију ветра човек је користио од давнина. Примена енергије ветра позната је још из времена првих цивилизација, када се користила за погон чамаца на Нилу, око 5000 година пре Христа (www.historicaltravelguide.com).

Касније су направљени млинови за млевење пшенице и других житарица. Најстарији познати млинови су са простора Персије (Ирана). Они су имали лопатице које су изгледале као велика округла весла. Персијанци су користили енергију ветра и за пумпање воде.

Од старих Египћана па до открића парне машине, ветар се користио за покретања једрењака. И данас, једрилице једре морима и рекама користећи ветар (www.historicaltravelguide.com).

Ветрењаче у Европи се граде нешто касније, у XII веку. Међутим, биле су другачијег изгледа од оних на Блиском Истоку.

Неколико векова касније Холанђани су побољшали основну конструкцију ветрењача, уводећи крила у облику елисе и користећи на њима затегнуто платно. Они су користили ветрењаче за млевење и испумпавање воде при освајању земље ниже од нивоа мора (www.historicaltravelguide.com).

У XIX веку, Северну Америку карактеришу ветрењаче које су се користиле за пумпање воде на фармама и плантажама, а у XX веку, у Америци масовно почињу да се користе прве мале ветрењаче за производњу електричне енергије.

Производња електричне енергије путем ветрењача доживљава прави пораст током нафтне кризе почетком 1970. године, али почетком 80- их доживљава прави раст применом нових технолошких достигнућа.

О значају ветрењача у прошлости говори и податак да су ветрењаче биле један од главних мотива поштанских маркица широм Европе (фотографија 2).

Фотографија 2. Ветрењаче на поштанским маркицама
Извор: www.google.com

3.2 Настанак ветрењача у нашој земљи

Млинови су на нашим просторима настајали крајем XVII и почетком XVIII века. Били су доминантни на подручјима богатим брзим рекама- воденице, док су се у ветровитој равници окретала крила ветрењача- млинови на ветар.

Разлог њиховог настанка био је, пре свега, млевење жита и житарица, које су људи користили у свакодневној исхрани али и исхрани стоке. Захваљујући ветрењачама, секла се чоја, дробило се камен, ситнио се папир.

„Војвођанске ветрењаче су грађене по узору на холандске. Њихово зидање трајало је неколико месеци, а обично се завршавало за једно лето. Камење за млинове ветрењача било је скупо и доносило се углавном из Мађарске, Словачке и Трстеника”³³. Мађарски теолози и колонисти из Немачке и Северне Француске, које је Аустрија насељавала на подручје наше земље, пренели су вештину прављења ветрењача.

Подаци из 1885. године говоре да је на подручју Војводине било чак 282 ветрењаче. Ветрењаче у нашој земљи, биле су зидане грађевине од цигле и личиле су на зарубљену купу, док су се у Украјини, Румунији, Средњој и Западној Европи јављале као дрвене ветрењаче са оштријим ивицама. Ветрењаче су имале приземље, два спрата и таван у којем се налазио механизам крила.

³³ Ротар. З, „120 година панчевачког млина”, Панчево, 2000., стр. 15.

Највећи број ветрењача имао је четири крила. Дужина једног крила износила је око 18 m. Када се правио темељ за ветрењачу, у њега се обично стављао златник. Завршетком ветрењаче, приређивале су се гозбе, на којима се наздрављало ветру, мајсторима, газдама.

Ветрењаче су биле брижно чуване и доносиле су срећу многима. Није било човека који није самлео бар један џак пшенице или кукуруза у ветрењачи или сувачи. Сваке вечери, ветрењачари су мислили о ветру.

Да ли ће бити ветра следећег дана, знали су на основу звезда. Ако је било ветровито, ветрењача са једним млином могла је да самелје 700 kg брашна за 48 сати.

Суваче, тј. млинови на коњски погон, били су познати још у време Старог Рима. Најстарији запис о њиховом постојању у Војводини датира из 1740. године. Од броја коња који се упрегну, зависила је количина самлевеног жита и паприке. У то доба, у Банату су постојале 252 суваче. Највећи број сувача имала је Кикинда.

Фотографија 3. Ветрењача у Меленцима, XIX век

Извор: www.melenci.com

Бољих млинова од ветрењача није било. Тако је било некада. Крајем XIX века, ветрењаче почињу да нестају, јер нису могле да издрже конкуренцију парних

млинова. На тлу Србије, нестају посебном брзином. До Првог светског рата, опстаје њих 100.

Данас је, нажалост, тешко доћи до било каквих трагова многобројних ветрењача које су красиле нашу земљу.

Од 282 ветрењаче, колико је било у нашој земљи, сачувано је неколико: у Банату две ветрењаче, у Меленцима и Белом Блату, затим у Чуругу, Бачкој Тополи, Орому, Оборњачи, Новом Бечеју али и најмање позната ветрењача у Госпођинцима.

3.3 Информациони систем- преостале ветрењаче у нашој земљи

На основу обављених теренских истраживања, дошло се до резултата који показују да је на простору Војводине преостало укупно осам ветрењача и једна сувача. До података о ветрењачама, али и до самих ветрењача долази се веома тешко. Приликом истраживања вршених на терену, много пута се пошло погрешним путем, јер ни у једном месту не постоји јасна ознака за ветрењачу. Стога ћемо у покушају да олакшамо и валоризујемо ветрењаче макар за потребе домаћег становништва, направити информациони систем који ће помоћи лакшем налажењу објекта у простору, са циљем да се повећа интересовање за њих.

У прављењу информационог система, поћи ћемо од севера ка југу земље, ради лакшег и бољег сналажења. У оквиру информационог система, приказаћемо важне податке за сваку од преосталих ветрењача на простору наше земље, где је од посебне важности стање у којима се ветрењаче тренутно налазе, али и степен њихове заштите, као и чињеница да се готово ништа не предузима да би се ветрењаче сачувале од пропадања и потпуног нестанка.

Карта 7. Преостале ветрењаче и сувача у Војводини
Извор: Аутор, 2011. године

На основу карте 7., стичемо бољи увид у територијану распрострањеност преосталих ветрењача, која може бити од велике помоћи уколико се прави итинерер за путовање ка ветрењачама. Уз помоћ карте, лако ће се израчунати колико је потребно времена, средстава да би се дошло до одређеног места, али и који саобраћајни правци су најпогоднији за посету.

ВЕТРЕЊАЧА 1.

Место: Ором

Општина: Кањижа

Округ: Севернобанатски

Година изградње: око 1869. год.

Активна до: 1961. год.

Место изградње: Мађарска

Власништво: Удружење грађана
Ором

Заштита: Под заштитом државе

Стање у ком се налази: Веома лоше

Фотографија 4.

Извор: Аутор, април 2011. год.

Ветрењача у Орому (Ветрењача 1). Ором представља претежно мађарско насеље у општини Кањижа у коме према попису из 2002. године живи 1561 становник (www.sr.wikipedia.org). Насеље је изузетно чисто, педантно и обилује мноштвом непрегледних ливада. Оно што се одмах примети приликом доласка у ово насеље су изузетно јаки удари ветра, са којима можемо повезати и настанак некадашње ветрењаче. Међутим, у насељу се примети и веома низак степен образованости становништва које у највећој мери говори искључиво мађарским језиком, што у многome отежава комуникацију.

Ором има изузетне потенцијале за развој сеоског и еко туризма. Нетакнута природа, непрегледна пространства под ливадама и пашњацима, повећавају интересовање за ово село и за развој одрживог туризма. Богат биљни и животињски свет веома често привлачи пажњу случајних пролазника који се интересују за лов, односно за могућности развоја ловног туризма.

Ветрењача у Орому се налази на крају села, у сеоском атару, на чистини која нема препрека и која је под јаким ударима ветра. Ветрењача је изграђена око 1869. године, а први пут је обновљена 1921. године. Ово је једина

ветрењача која има уведену електричну енергију и воду, захваљујући ловачком удружењу које је користило просторије ветрењаче од 1940. године. У близини сваке ветрењаче, некада су постојале млинареве кућице, које су биле удаљене од ветрењаче три km. Нажалост, млинарева кућица ветрењаче у Орому није сачувана.

Ветрењача је у прошлости имала покретни кров од трске, док је њена унутрашњост била изграђена од најквалитетнијег храстовог и буковог дрвета. Међутим, једино што је данас оригинално на овој ветрењачи је њена цигла и понеки преостали камен који је млео жито. Ветрењачу су изградили Мађари, а њено камење је донешено из Мађарске. Њен механизам не ради пуних 50 година.

Ветрењача се данас налази у власништву села, а њоме управљају и о њој се брину грађани у оквиру „Удружења грађана Ором“. Ветрењача је под заштитом државе, али без обзира на ту чињеницу и даље се налази у веома лошем стању.

ВЕТРЕЊАЧА 2.

Место: Оборњача

Општина: Ада

Округ: Севернобанатски

Година изградње: око 1906. год.

Активна до: 1961. год.

Место изградње: Мађарска и Србија

Власништво: Породица Трасуљак

Заштита: Под заштитом државе

Стање у ком се налази: Добро

Фотографија 5.
Извор: Аутор, април 2011.

Ветрењача у Оборњачи (Ветрењача 2). Оборњача је једно од најмирнијих села Војводине, које се налази у склопу општини Ада. Ветрењача је стара око 105 година. Жито је млела до 1961. године. Камен за ову ветрењачу донешен је такође из Мађарске. Ветрењача је тренутно у власништву државе, међутим мештани тврде да су се јавили прави наследници ветрењаче и да је то породица Трасуљак.

Млинарева кућица није сачувана. Упркос томе, ветрењача се налази у изузетно добром стању јер је потпуно обновљена 2002. године. Према речима мештана сачуван је механизам који је покретао њена крила, али је из разлога обнове и рестаурације однешен у Румунију, одакле до данас није враћен. Ветрењача се налази под заштитом државе, а тренутно се у њеној унутрашњости налази понеки предмет старих заната.

Село Оборњача представља идеално место за развој различитих врста туризма. У непосредној близини ветрењаче, налази се вештачко језеро Буџак, где доминира група од око 10 салаша, који представљају етнолошку атракцију и изузетан потенцијал за развој сеоског, излетничког, одрживог и еко туризма. На салашима се налазе очувани храстови чија се старост процењује на око 150 година.

У близини Оборњаче налази се бивши летњиковац, који је коришћен као управна зграда. Најатрактивнији и најопремљенији објект салашког туризма је Нађпал салаш у близини насеља Стеријино (www.ada.org.rs).

Уколико се у овом селу борави макар и у пролазу, запазиће се мноштво дивљачи и поред самог пута, тако да се може говорити и о потенцијалима за развој ловног туризма.

ВЕТРЕЊАЧА 3.

Место: Бачка Топола

Општина: Бачка Топола

Округ: Средњебачки

Година изградње: око 1859. год.

Активна до: 1960. год.

Место изградње: Мађарска

Власништво: Житко, Ад.

Заштита: Под заштитом државе

Стање у коме се налази: Добро

Фотографија 6.

Извор: Аутор, април 2011.

Ветрењача у Бачкој Тополи (Ветрењача 3). Ветрењача у Бачкој Тополи представља ветрењачу која се најлакше проналази од свих преосталих ветрењача у нашој земљи. Она има идеалан туристичко- географски положај. Ветрењача се налази поред Зобнатичког језера, 1 km од града према Суботици и можемо рећи да употпуњује туристичку понуду Зобнатичког језера, али и да улепшава и обогаћује простор око језера. Са прозора ветрењаче пружа се предиван поглед ка језеру и осталом делу Бачке Тополе.

Средином XIX века, у Бачкој Тополи су функционисале чак три ветрењаче. Људи су их користили за млевење жита и кукуруза до 1969. године. Ова ветрењача, карактеристична као тзв. потиска ветрењача је пре двадесет година премештена са свог првобитног места на садашњу локацију, на обалу језера. Слично структури производње која се одвија у њој, и сама ветрењача је подељена на три нивоа.

Ветрењача данас функционише као музеј и налази се под заштитом државе. Близина магистралног пута, језеро Зобнатица, велике површине под зеленилом,

близина чувеног ловишта Карађорђево пружају изузетан потенцијал за развој туризма овог простора.

ВЕТРЕЊАЧА 4.

Место: Бечеј

Општина: Бечеј

Округ: Јужнобачки

Година изградње: 1896. год.

Активна до: 1970. год.

Место изградње: Србија

Власништво: Породица Балинт

Заштита: Под заштитом државе

Стање у коме се налази: Веома добро

Фотографија 7.

Извор: Аутор, април 2011.

Ветрењача у Бечеју (Ветрењача 4). На простору Бечеја некада је постојало осам ветрењача. Данас је сачувана само једна. Оно по чему се ветрењача у Бечеју разликује од преосталих ветрењача у нашој земљи је то што има своју функцију последњих 20 година. Ова ветрењача ради као ресторан у приватном власништву.

Међутим, специфична је и по томе што се врло тешко налази јер се готово не може приметити са улице. Приземље и први спрат ветрењаче су преуређени у ресторан, док се последњи спрат не користи. Ветрењача се налази у мирном крају града, окружена зеленилом и високим дрвећем. Успешно ради као угоститељски објект који пружа услуге хране и пића.

На једној од преосталих греда која чини ветрењачу уклесана је 1896. година, као година њеног настанка. Током низа година, ветрењача је мењала своје власнике, а први власници били су Мађари, који су живели на овим просторима.

Стога не треба да чуди чињеница што је камење и за ову ветрењачу доношено преко Тисе из Мађарске. Греде ветрењаче биле су изграђене од врло квалитетног дрвета, које је доношено из дела Румуније, познатијег као Буковина. Од 1920. до 1964. године, власник ветрењаче је био Хорватски Владан, а од 1964. до 1978. Кохајда Имре. Од 1978. године до данас, власник ветрењаче је Балинт Имре који је обновио ветрењачу и претворио у ресторан. Ова ветрењача је била активна до 1970. године и мелела је јечам, зоб и кукуруз, али искључиво животињску употребу.

Остале ветрењаче у Бечеју мелеле су жито за прављење хлеба. Појављивањем електричних млинова, занат млевења жита на ветар потпуно изумире и ветрењаче нагло нестају. Поред ветрењаче се налази ђерам који није у употреби.

ВЕТРЕЊАЧА 5.

Место: Меленци

Општина: Зрењанин

Округ: Средњебанатски

Година изградње: 1890. год.

Активна до: 1970. год.

Место изградње: Србија

Власништво: Породица Остојин

Заштита: Под заштитом државе

Стање у коме се налази: Изузетно лоше

Фотографија 8.

Извор: Аутор, април 2011.

Ветрењача у Меленцима. (Ветрењача 5). Ветрењача у Меленцима представља једну од две ветрењаче која се налази у катастрофалном стању. Ветрењача се налази поред самог пута, између Зрењанина и Кикинде, а ревитализацијом и стварањем садржаја, употпунила би туристичку понуду Зрењанина, али и пружила веће могућности посетиоцима бање Русанда која се налази у непосредној близини и представља једино бањско лечилиште у Банату.

Ветрењача је изграђена 1890. године и била је активна до 1970. године. У непосредној близини ветрењаче налази се млинарева кућића која је сачувана, али је у прилично лошем стању, баш као и ветрењача чија се унутрашњост потпуно обрушава након лоше реконструкције. Ветрењачу су закупила браћа Остојин на период од 99 година са циљем да је преуреде у музеј, а поред ње да направе пратеће објекте за туристе. Међутим, с обзиром на веома лошу реконструкцију и на чињеницу да се ветрењача обрушава, њено тренутно стање је катастрофално а њу посећују још једино птице.

ВЕТРЕЊАЧА 6.

Место: Чуруг

Општина: Жабаљ

Округ: Јужнобачки

Година изградње: 1843. год.

Активна до: 1975. год.

Место изградње: Мађарска

Власништво: Породица Стојшин

Заштита: Под заштитом државе

Стање у коме се налази: Добро

Фотографија 9.

Извор: Аутор, април 2011.

Ветрењача у Чуругу. (Ветрењача 6). Ветрењача у Чуругу изграђена је 1843. године и од тада па до данас је у власништву породице Стојшин. Камење за ову ветрењачу донешено је из Мађарске. Механизам за млевење жита је у потпуности сачуван, али он није у употреби од 1975. године. Ветрењача се налази у изузетно добром стању, а по речима власнице, држава је финансирала њену обнову 2002. године. Ветрењача се налази под заштитом државе и представља најстарију сачувану ветрењачу у нашој земљи.

Крила су везана за кров ветрењаче тако да се при најмањем ветру покреће цео механизам. С обзиром да није у употреби, ветрењача има подупираче и ланце којим је кров причвршћен како би се спречило његово кретање.

ВЕТРЕЊАЧА 7.

Место: Госпођинци

Општина: Жабаљ

Округ: Јужнобачки

Година изградње: 1871. год.

Активна до: 1950. год.

Место изградње: Србија

Власништво: Породица Степанов

Заштита: Под заштитом државе

Стање у коме се налази: Катастрофално

Фотографија 10.
Извор: Аутор, април 2011.

Ветрењача у Госпођинцима (Ветрењача 7). Удаљеност насеља Чуруг од насеља Госпођинци је врло мала, свега петнаестак минута превозом. Ова два насеља припадају истој општини, општини Жабалџ. Међутим, уколико се посматрају и пореде ветрењача у Чуругу и ветрењача у Госпођинцима, стећи ће се потпуно другачији утисак. Непосредно пре самог уласка у насеље Госпођинци, дуж главног пута налази се огромна депонија. Убрзо после тога, постоји једно готово невидљиво скретање у близини којег се налази једина преостала ветрењача у Госпођинцима.

Некада је ово насеље имало три ветрењаче и налазиле су се веома близу једна друге. Ветрењаче у Госпођинцима су грађене поред циглане. Оно по чему је ова ветрењача специфична је чињеница да је у потпуности саграђена на овом месту, дакле у нашој земљи. Изграђена је 1871. године, а по речима Бранка Хаднађија, радила је до 1950. године. Дрво које је коришћено у изградњи њених греда је претежно јаворово. Многи мештани се сећају како су носили жито до ветрењаче.

Ова ветрењача млела је пшеницу и кукуруз а за 48 сати могла је да самеле око 500 kg жита и да подмири све потребе становника Госпођинаца. Ветрењача је била формирана тако да је имала и кочнице, које су се активирале у случају јаког ветра и успоравале њен рад. Испред ветрењаче налазио се ђерам. По речима господина Бранка који још једини брине о овој ветрењачи, када би се бунар очистио, вода би могла да се пије јер се налази на око 40 m дубине.

Први власник ове ветрењаче био је Немац, који се потрудио да ветрењача изгледа што боље, а предео око ње што лепше, па је поред млинареве кућице која је до данас сачувана, засадио дрво крушке пре 140 година. По речима мештана, не постоји укусније воће из њиховог насеља од ове крушке. Ветрењача се данас налази у власништву породице Степанов.

Међутим, поред дивних прича из прошлости које се могу чути о овој ветрењачи, оно што данас можемо са сигурношћу тврдити је то да се ова ветрењача налази у најлошијем стању и да је питање дана када ће почети да се обрушава. Њен кров представља кућу за неке птице, које нажалост, само убрзавају њено пропадање и обрушавање.

ВЕТРЕЊАЧА 8.

Место: Бело Блато

Општина: Зрењанин

Округ: Средњебанатски

Година изградње: 1896. год.

Активна до: 1967. год.

Место изградње: Србија

Власништво: Породица Ницовић

Заштита: Степен предзаштите

Стање у коме се налази: Изузетно лоше

Фотографија 11.
Извор: Аутор, мај 2011.

Ветрењача у Белом блату (Ветрењача 7). Мало који град као Зрењанин се може похвалити да у свом саставу има две преостале ветрењаче, старости преко 100 година. Једно од његових насеља у коме се налази преостала ветрењача је и Бело Блато. Бело Блато је по много чему занимљиво насеље. Ово банатско село смештено је на ободу Царске баре, у окружењу Бегеја и Тисе (www.zrenjanin.rs). Због својих специфичности, природног окружења, током последњих неколико година, развија се у значајну дестинацију за развој сеоског и еко туризма.

Ветрењача у Белом Блату је основана 1896. године и изграђена је на месту на коме се налазила некадашња сувача. Према речима господина Адама Јонаша, ову ветрењачу је изградио Јано Бурик из Араца. До 1938. године, ветрењача је радила захваљујући својим крилима и ветру, а на овај начин, цело село је снабдевала житом. Међутим 1938. године, ветрењача добија мотор на дрва. Свако ко је желео да самеле своје жито, морао је да донесе дрва за ложење. Ветрењача је била посебно значајна у периоду после Другог светског рата, када је хранила цело крај. Чекало се и по седам дана да би се стигло на ред и да би се самлело жито. Ветрењача је потпуно престала са радом 1967. године. Њена крила била су

у потпуности сачувана, али су из непознатих разлога продата. Ветрењача се налази у степену предзаштите. Данас је у власништву господина Ницовића.

На основу теренских истраживања вршених у априлу и мају 2011. године, дошло се до значајних података када су у питању преостале ветрењаче. За половину преосталих ветрењача можемо констатовати да се налазе у добром стању. Ветрењаче у Оборњачи, Бачкој Тополи, Бечеју и Чуругу су обновљене и спречено је њихово даље пропадање и обрушавање. Међутим, ни једна од њих нема крила, нити постоји тенденција за њихову обнову и поновно покретање.

Ветрењача у Бачкој Тополи је током обнове добила крила, али су она убрзо уништена. Од свих обновљених ветрењача, ветрењача у Бечеју се налази у најбољем стању и пажљиво се води брига о њој. Она је претворена у ресторан последњих двадесет година и као таква представља веома угодно и пријатно место за појединце и групе који је посећују.

Оно о чему треба посебно водити рачуна, када се један овакав споменик уступи на коришћење, је свакако чињеница да се његов првобитни изглед не сме мењати. Нажалост, веома често смо сведоци ружних украса на фасадама многих споменика културе, па су тако и клима уређаји незаобилазни детаљи ове најбоље очуване ветрењаче.

Са друге стране, четири ветрењаче које нису обновљене, у Орому, Меленцима, Госпођинцима и Белом Блату се налазе у веома озбиљном стању, а нарочито ветрењача у Госпођинцима, чији опстанак је доведен у питање.

Реконструкција ветрењаче у Меленцима која је започета 2008. године, није урађена добро, тако да се унутрашњост ове ветрењаче потпуно обрушила, као и цигла и ћерпич са унутрашњих зидова. Такође, због обнове канализационе мреже, приступ овој ветрењачи је изузетно отежан и готово немогућ.

Најсевернија ветрењача у Војводини, која се налази се у насељу Ором, до скоро је била изузетно запуштена и оштећена, јер је била у поседу локалног „Ловачког друштва” које није много водило рачуна о њеним просторијама. У нади да ће нешто поправити, „Удружење грађана Ором”, решило је да преузме бригу о ветрењачи.

Ветрењача у Белом Блату поред Зрењанина припала је, игром случаја, породици која је откупила земљиште на којој се налази између осталог и ветрењача. Према речима мештана, о ветрењачи се нико не стара, нити је икоме потребна, али с обзиром да се налази у кругу фабрике за прављење трске, садашњим власницима више представља сметњу, него било какву корист. Налази се у веома лошем стању, а с обзиром да има статус предзаштићеног објекта, власник не сме да је сруши.

На основу података којима располажемо и који су нам били од великог значаја, формирали смо информациони систем. Улога информационог система је да пружи информације како би сви будући посетиоци лакше дошли до ветрењача, па и они који могу да спрече њихово даље обрушавање, што је свакако велика жеља мештана ових подручја, који се надају да ће се нешто предузети како би се спречило даље пропадање ових објеката.

3.4 Анкета

„Анкета је метод прикупљања података на основу припремљеног упитника и одређеног узорка”.³⁴ Приликом обављања теренских истраживања на простору Војводине, вршено је анкетирање мештана у оним местима и областима у нашој земљи у којима се налазе преостале ветрењаче.

На анкету су одговорила 32 испитаника, односно у просеку четири испитаника из сваког места у којима се налазе преостале ветрењаче. На основу анкете и разговора, дошло се до нових сазнања, јер су забележена подударања у информацијама код испитаника који живе у различитим местима и регионима.

Анкета је спроведена крајем априла, почетком маја 2011. године. Анкетирани су људи различите старосне доби. Анализа анкете дала је веома занимљиве резултате. Од укупно 32 испитаника 10 испитаника је било старости до 25 година, 12 испитаника старости од 26- 50 година, а преосталих 9 испитаника старости од 51- 75 година.

³⁴ Ђурђев Б., Методологија научног рада, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад, 2000., стр.24.

Пример анкетног листа.

Универзитет Сингидунум.

Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент

Поштовани,

у оквиру израде мастер рада Живане Крејић, студента туризма на Универзитету Сингидунум у Београду, спроводи се анкета о преосталим ветрењачама у нашој земљи. Одговори на постављена питања су тајна и биће коришћени искључиво у научне сврхе. Молимо Вас да одговорите на следећа питања и на тај начин помогнете израду мастер рада. Хвала Вам.

1. Којој старосној групи припадате?
а) 0-25 година б) 26-50 година ц) 51-75 година
2. Шта сте по занимању?
а) Ученик- студент б) Радник ц) Пензионер
3. Да ли знате када је изграђена ветрењача у Вашем месту?
а) од 1835- 1870 б) 1871-1900 ц) 1900-1930 д) скоро
4. Да ли је у прошлости у Вашем месту било још ветрењача?
а) Да б) Не ц) Не знам
5. Да ли знате зашто су људи некада користили ветрењаче?
а) Да б) Не ц) Не знам
6. Колико времена је било потребно да се изгради једна ветрењача?
а) 0-3 месеца б) 3-6 месеци ц) годину дана д) не знам
7. Колико је коштало да се самелее жито у ветрењачи?
а) много б) мало ц) не знам д) други одговор
8. Да ли су ветрењаче заштићене?
а) да б) не ц) не знам д) други одговор
9. Да ли постоји било какав интерес пролазника, туриста и слично за ветрењачу?
а) да б) не ц) не знам д) други одговор

Датум.....

Анкетар.....

Слика 1. Анкетни листић у истраживању преосталих ветрењача у нашој земљи

Извор: Аутор, 2011. године

Анкета је показала да млађа популација, чије је занимање ученик/ студент има изузетно мало информација о ветрењачама, њиховом настанку, години изградње и свему оном што је било битно за њен рад и на неки начин прошлост. Подаци којима они располажу везани су углавном за место на којем се налази ветрењача и евентуално за манифестације које се одржавају у њеној близини. На питања да ли су ветрењаче заштићене, 10 најмлађих испитаника је одговорило да нису, образлажући потом одговор, да су ветрењаче под неким степеном заштићене, да не би овако изгледале.

Много тачније информације о ветрењачама добили смо анкетирањем старијих лица, која су имала у просеку од 51- 75 година старости, што се може објаснити тиме да су људи ове старосне доби имали прилике и да однесу жито до ветрењаче, односно да учествују у њиховом раду. Већина ових испитаника су пензионери. Већина је знала тачну годину настанка ветрењаче у месту у којем живе, знали су и колико је раније било ветрењача у њиховом месту, где су се тачно налазиле, колико су биле значајне.

Такође, у свим местима смо добили исти одговор када је у питању наше интересовање колико је коштало да се самеле жито. Сви испитаници ове старосне доби су одговорили исто без обзира на то што се сви налазе у различитим местима, односно, регионима. Њихов одговор је био да се за самлевено жито давао ушур, односно 10% од самлевеног жита, давало се млинару. Такође, скоро сви испитаници од 51- 75 година су знали да су ветрењаче под заштитом државе, јер како кажу, било је различитих покушаја за рушењем, премештањем па чак и обновом на сопствену иницијативу, али с обзиром на степен заштите нико се није усудио да уради било шта слично.

На питање да ли постоји било какав интерес за ветрењачу, од стране пролазника, туриста и слично, добили смо занимљиве одговоре. Сви испитаници су потврдно одговорили у анкети, а приликом разговора су објаснили да се за наше ветрењаче интересују највише странци, и то не само да се сликају са њима, да сазнају нешто више, већ да постоје јасне намере и жеље да их откупе. Према речима испитаника, неки туристи имају потребу да оставе добровољан прилог за обнову ветрењаче, међутим, то им није омогућено.

4. СПЕЦИФИЧНИ СМЕШТАЈНИ КАПАЦИТЕТИ

4.1 Примери специфичне смештајне понуде

„Смештајни капацитети чине основне факторе туристичке понуде, а деле се на:

- Основне (хотели, туристичка насеља, пансиони, мотели и остали) и
- Комплементарне (бањска и климатска леčiliшта, радничка одмаралишта, дечја и омладинска одмаралишта, кампови, приватне собе и остали комплементарни капацитети, као што су: лежајеви у бродским кабинама, колима за спавање и ручавање, и сл).³⁵

Међутим, с обзиром на нове тенденције у туризму, али и настанак нових облика туризма, међу којима је можемо посебно издвојити туризам посебних интереса, формирају се и специфични смештајни капацитети како би се у што већој мери одговорило захтевима туриста.

„Развој туризма и путовања у последњих 60 година довели су до крупних промена у пословној оријентацији хотелских и свих других предузећа”.³⁶ Тако су временом настајали веома специфични смештајни капацитети.

Међу најинтересантније и најспецифичније хотеле можемо убројити ледене хотеле у Скандинавским земљама, који су направљени од снега и леда и у којима је температура увек испод нуле. Такође, хотели на дрвету који су заступљени у Шведској представљају изузетно занимљиве хотеле за којима је тражња изузетно велика. Занимљиво је поменути и то да су некадашњи логори као што је Аушвиц понудили туристима исти третман и смештај у њиховим ћелијама, уз новчану надокнаду, уз исте напоре као и некадашњи заробљеници и да су имали позитиван одјек.

³⁵ Студија Идентификација потенцијала за развој туризма на подручју СРП Делиблатска пешчара, Факултет пословне економије, Сремска Каменица, 2010/2011., стр. 29.

³⁶ Чачић, К. „Пословање хотелских предузећа”, Београд, 2010., стр. 43.

„Раст и развој туризма посебних интереса (селективних облика туризма) одражава, непрестано растућу разноликост интереса за одмором, релаксацијом и новим доживљајем у постмодерном друштву.“³⁷

„Производ туризма посебних или специјалних интереса се односи на активности које се обично догађају у необичном, егзотичном, удаљеном или дивљем окружењу, и уско је везан за висок ниво учествовања туриста у тим активностима. При томе туристи очекују доживљај контролисаног ризика и узбуђења или мира, при чему се обично тестирају способности у одређеној активности.“³⁸

„Имајући у виду бројне негативне последице масовног развоја туризма (туризам као „ждерач простора“, деградирање изворне културе и њено банализовање, затамњивање изворних захтева и потреба туриста путем снажне пропаганде, уопште културну и моралну ерозију итд.) истиче се алтернативни туризам као појава која је резултат у понашању и разумевању туристичких потрошача.“³⁹ Настанак специфичне смештајне понуде везан је управо за раст и развој туризма посебних интереса.

„Туристи са посебним интересима (Afinity Groups) све више постају значајан сегмент на туристичком тржишту. Афинитетни аранжмани су усмерени ка задовољењу неких посебних интересовања, док су туристичке потребе у другом плану.“⁴⁰

4.2 Ветрењаче као пример специјалне смештајне понуде у осталим државама Европе

Хотели ветрењаче. Последњих деценија, у целом свету се граде хотели различитих облика и намена у циљу задовољења најразличитијих потреба туриста. Један од свакако најинтересантнијих облика смештаја су хотели

³⁷ Генов Г., Туризам посебних интереса-селективни облици туризма, приручник, Чугура принт, Београд 2008., стр.13.

³⁸ Horwath Consulting Загреб и Економски факултет Београд, Стратегија развоја туризма Републике Србије-први фазни извештај, Министарство трговине, туризма и услуга, Београд, 2005., стр. 80.

³⁹ Черовић, С., „Стратегијски менаџмент у туризму“, Универзитет сингидунум, Београд, 2009., стр. 59.

⁴⁰ Спасић В., Менаџмент туристичких агенција и организатора путовања, Универзитет сингидунум, Београд, 2006., стр. 179.

ветрењаче. Ветрењаче су заступљене широм Европе. Њихова намена је различита. Ветрењаче у неким земљама представљају луксузне смештајне капацитете, док су у неким другим земљама у служби развоја сеоског туризма, или представљају угоститељске објекте који пружају услуге смештаја и исхране.

Ветрењаче Медитерана. Земље Медитерана граде ветрењаче на највишим тачкама својих острва као најлуксузнији вид смештаја. До ветрењача се може стићи на различите начине, а до оних најнеприступачнијих, може се доћи ваздухом, јер поседују хелиодроме. Ветрењаче пружају гостима изузетан комфор, собе са погледом на море, а неке у свом саставу имају и базене. Цена ноћења у оваквим хотелима ветрењачама је изузетно висока и креће се од неколико стотина па и хиљада евра.

Фотографија 12. Ветрењача на Закинтосу

Извор:<http://www.google.com/images>

Ветрењаче у медитеранским земљама грађене су углавном на острвима, односно, на њиховим највишим тачкама, како би могле да „хватају” што бољи ветар.

Ветрењаче грчког острва Миконос представљају најочљивију тачку на острву. Група од пет ветрењача веома је доминантна и зауставља погледе туриста. Некада је на острву постојало 16 ветрењача. Ветрењаче су саграђене у XVI веку, а саградили су их Млечани који су захваљујући њима, млели пшеницу. Ветрењаче су коришћене као млинови до XX века (www.mykonosgreece.com).

Фотографија 13. Ветрењаче на Миконосу
Извор: www.mykonosgreece.com

Ветрењаче на Миконосу данас представљају Фолклорни музеј. Сваке године у септембру, овде се одржава чувена манифестација „Жетва”.

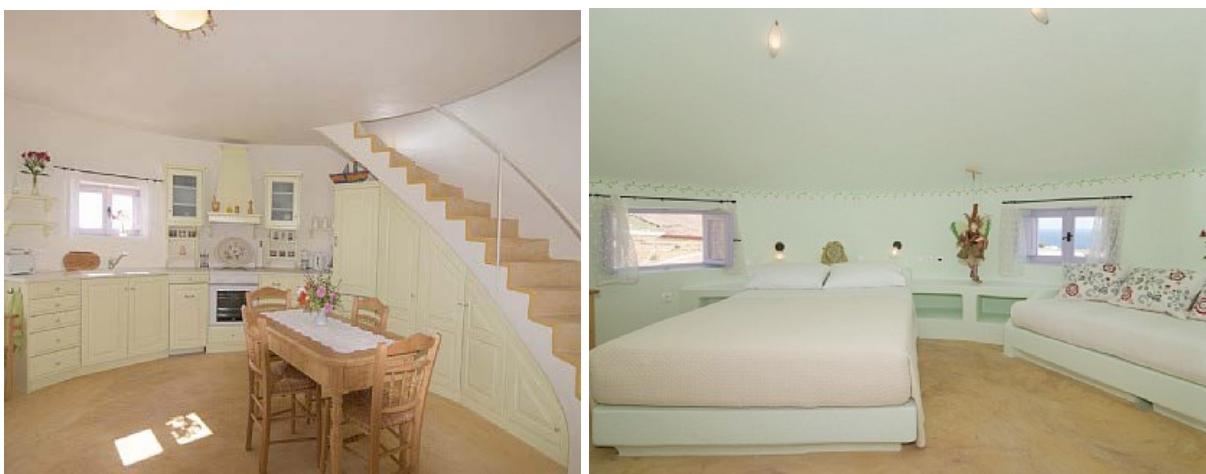
За разлику од Миконоса, ветрењаче на острву Санторини у Грчкој, представљају изузетно удобне смештајне капацитете. Ветрењаче су изузетно модерно опремљене, а њихови прозори гледају на море, винограде и базен.

Цена изнајмљивања ветрењаче креће се од 280 до 480 евра по дану, у зависности од тога који је период године у питању. Ветрењача се може изнајмити на период од најмање седам дана.

Фотографија 14. Ветрењача на Санторинију
Извор: www.google.com

Спољашњост и унутрашњост ветрењача је опремљена тако да може да одговори на све захтеве госта.

Фотографија 15. Ветрењача на Санторинију
Извор: www.google.com

На фотографији 4. је приказано приземље и први спрат ветрењаче, односно кухиња и спаваћа соба. Према подацима запослених са Санторинија, у ветрењаче најчешће одседају млади брачни парови на меденом месецу, а током летње сезоне, овде често одседају познати гости из света моде и филма, који најчешће долазе са својим хеликоптерима.

Чувене су и надалеко познате ветрењаче грчког острва Закинтос.

Ветрењаче у Француској. Ветрењача у Француској налази се у близини Бискајског залива, чије обале су идеалне за спортове на води. Ветрењача је окружена виноградима и пољем сунцокрета, а у њеној близини смењују се мања

француска села. У ветрењачи се може боравити минимално седам дана, по цени од укупно 500 евра. Ветрењача представља један од најлепших и најлуксузнијих видова смештаја, али свакако и најлуксузнији у оквиру сеоског туризма ове земље (www.larochelle.fr).

Ветрењаче у Шпанији. Ветрењаче у Шпанији се налазе на Балеарским острвима, тачније на Мајорци. Мајорка располаже са шест ветрењача, које представљају веома важне културно- историјске споменике и изузетно много привлаче пажњу туриста (www.windmillworld.com).

Ветрењача у Португалу представља једну од најлепших ветрењача у Европи. Налази се на самој граници између Шпаније и Португалије, на врху брда које има укупно 3000 сунчаних сати годишње (www.windmill-tapas.com).

Ветрењаче осталих европских земаља. Ветрењаче у Великој Британији представљају мале, породичне ресторане које пружају изузетно квалитетну услугу и специјалне врсте хране и пића, нудећи пре свега традиционална јела, али и јела екзотичних земаља. Цене су веома приступачне за сваког посетиоца.

Ветрењаче су присутне и у Финској, Шведској, Пољској, и другим европским земљама, и углавном представљају објекте из прошлости, који су преуређени и имају своју функцију.

Међу најинтересантније и најбоље очуване ветрењаче, али и најбоље искоришћене, убрајамо ветрењаче Холандије. Надалеко је чувено холандско село „Зан штат“, са својим комплексом ветрењача „Зансе Шанс“.

Област представља отворени музеј на реци Зан, на чијој обали су смештене ветрењаче, које представљају типичну холандску архитектуру и које су у функцији од када су изграђене, дакле од краја XVII и почетка XVIII века.

Фотографија 16. Ветрењаче Холандије, село „Зан Штадт”
Извор: www.google.com/imgres

У оквиру овог комплекса ветрењача, представљени су стари занати, тако да се можемо уверити у начин прављена клOMPI, али и прављења чувеног холандског сира, затим предмета од калаја и слично. Овде се налази неколико музеја и сувенирница. Туристима су доступни и ресторани, али и могућност изнајмљивања брода за пловидбу и разгледање ветрењача са реке.

На основу приказаних ветрењача на простору Европе, можемо закључити да свака од наведених ветрењача има своју функцију и да има изузетан значај за развој туризма одређеног подручја и проширење његове туристичке понуде.

4.3 Значај изградње ветрењача као смештајних капацитета

Када говоримо о значају ветрењача као смештајних капацитета, можемо рећи да ветрењаче имају вишестурки значај. Изградњом ветрењача у нашој земљи, поспешила би се **смештајна понуда**, а пре свега, ветрењаче би биле у служби развоја **сеоског туризма**, за чији развој наша земља има изузетне предиспозиције. Помало заборављени крајеви наше земље као што су на пример Ором и Оборњача, али и Панчево или периферија Београда, добиле би смештајне

капацитете и захваљујући њима, остваривали би профит од туризма. Дакле, поред салаша, пансиона, преноћишта, и осталих врста смештајних капацитета, сеоски туризам би био богатији за још један вид смештаја.

Са друге стране, неопходно је скренути пажњу на значај ветра као обновљивог извора енергије и могућност ветрењача да акумулирају енергију помоћу генератора, а потом и претварања у електричну енергију. На овај начин ветрењаче би биле од велике користи за развој и унапређење **одрживог развоја туризма**. Заљубљеници у природу и њено очување би у ветрењачама свакако препознали објекте који не нарушавају склад у природи, јер су крила ветрењача довољно дуга и широка да не угрожавају птице и остале инсекте. Стога бисмо могли да говоримо и о развоју **екотуризма**.

Када је реч о већ постојећим ветрењачама на простору наше земље, могли бисмо говорити о ветрењачама музејима, односно о развоју **музејске делатности**, под условом да се ветрењаче рестаурирају.

Уколико бисмо се осврнули на искуства Британаца, могли бисмо размишљати и у правцу угоститељства, односно формирања комплекса ветрењача, у којем би једна од ветрењача била угоститељаки објект која би пружала услуге исхране. Са друге стране, оригинални и прави сувенири, као и **сувенирнице** су нешто чиме наша земља не може да се похвали. Продаја сувенира би повећала приходе од туризма.

Дакле, изградњом ветрењача као смештајних капацитета обогатила би се не само смештајна понуда, већ укупна туристичка понуда наше земље. Односно, ветрењаче нам дају прилику да формирамо нов туристички производ на тржишту Србије.

5. ОБНОВЉИВИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ

5.1 Потенцијали ветра у Србији

„У обновљиве изворе енергије спадају (ОИЕ):

- енергија ветра
- енергија сунца
- хидроенергија (мале хидроелектране)
- геотермална енергија
- енергија биомасе (укључујући биогаз и биогориво)
- енергија таласа, плиме и осеке”⁴¹

„Може се рећи да се обновљиви извори експлоатишу истом брзином којом се и обнављају. Они су наизглед неисцрпни извори енергије, али су истовремено ограничени у погледу интензитета могућег коришћења. Битна карактеристика ОИЕ је да су то „чисти” извори енергије, који значајно доприносе смањењу загађења ваздуха, воде и земљишта”⁴².

„Повећано коришћење ОИЕ допринеће повећању поузданости снабдевања енергијом, успостављању одрживог развоја енергетике и побољшању стандарда живота, посебно на руралним подручјима”⁴³

„У свету се последњих деценија дошло до значајног напретка на пољу истраживања и примене великог броја технологија за коришћење ОИЕ и, у тим оквирима, за туристичке објекте и инфраструктуру.”⁴⁴

У нашој земљи се недовољно користе обновљиви извори енергије. Међутим, због сталне енергетске кризе у Србији, ветроенергетика ће имати велики значај у будућности. Прва истраживања у области нових и обновљивих извора енергије у нашој земљи вршена су осамдесетих година XIX века.

„Процењује се да Србија има потенцијал да годишње, из обновљивих извора енергије произведе 4,89 милиона тона енергије”⁴⁵. На основу података

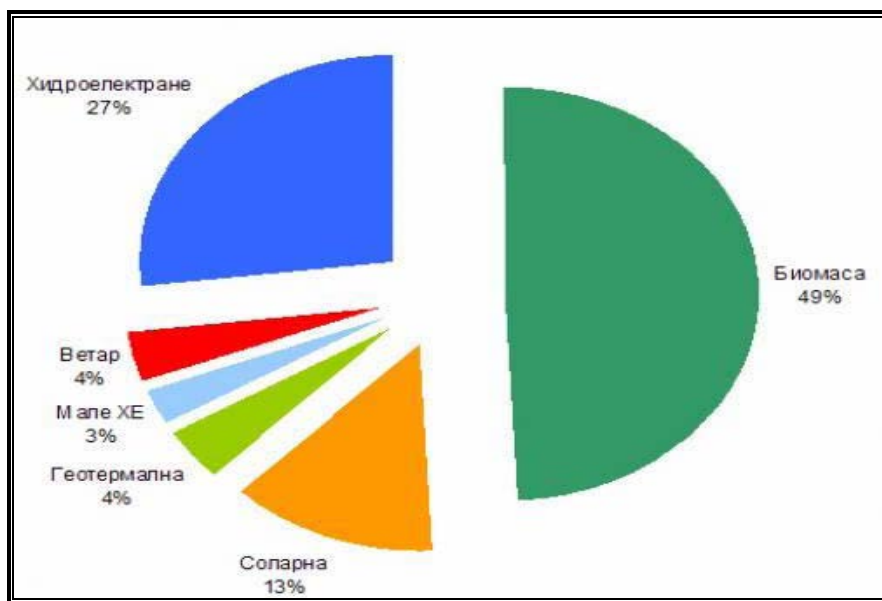
⁴¹ Максим М., Менаџмент природних и културних ресурса у туризму, Универзитет Сингидунум, Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент, Београд, 2009., стр. 99.

⁴² Исто

⁴³ Исто

⁴⁴ Исто

Електропривреде Србије, домаћа производња електричне енергије 2007. године износила је 8,79 милиона тона. Стога се може закључити да би Србија половину основне енергије могла да произведе из обновљивих извора (Атлас ветрова Војводине, Нови Сад, 2008).

Графикон 6. Могућности коришћења обновљивих извора енергије у Србији
Извор: ЕПС, Београд, 2002.

„Најпогодније локације за коришћење енергије ветра су:

1. Панонска низија, северно од Дунава и Саве, простор површине око 2000 km^2 , погодан је за изградњу ветрогенератора јер је изграђена путна инфраструктура, постоји електрична мрежа и слично.

2. Источни делови Србије- Стара планина, Власина, Озрен, Ртањ, Дели Јован, Црни Врх. У овим регионима постоје локације чија је средња брзина ветра преко 6 m/s. Ова област просторно покрива око 2000 km^2 и у њој би се перспективно могле изградити значајне инсталисане снаге ветрогенератора.

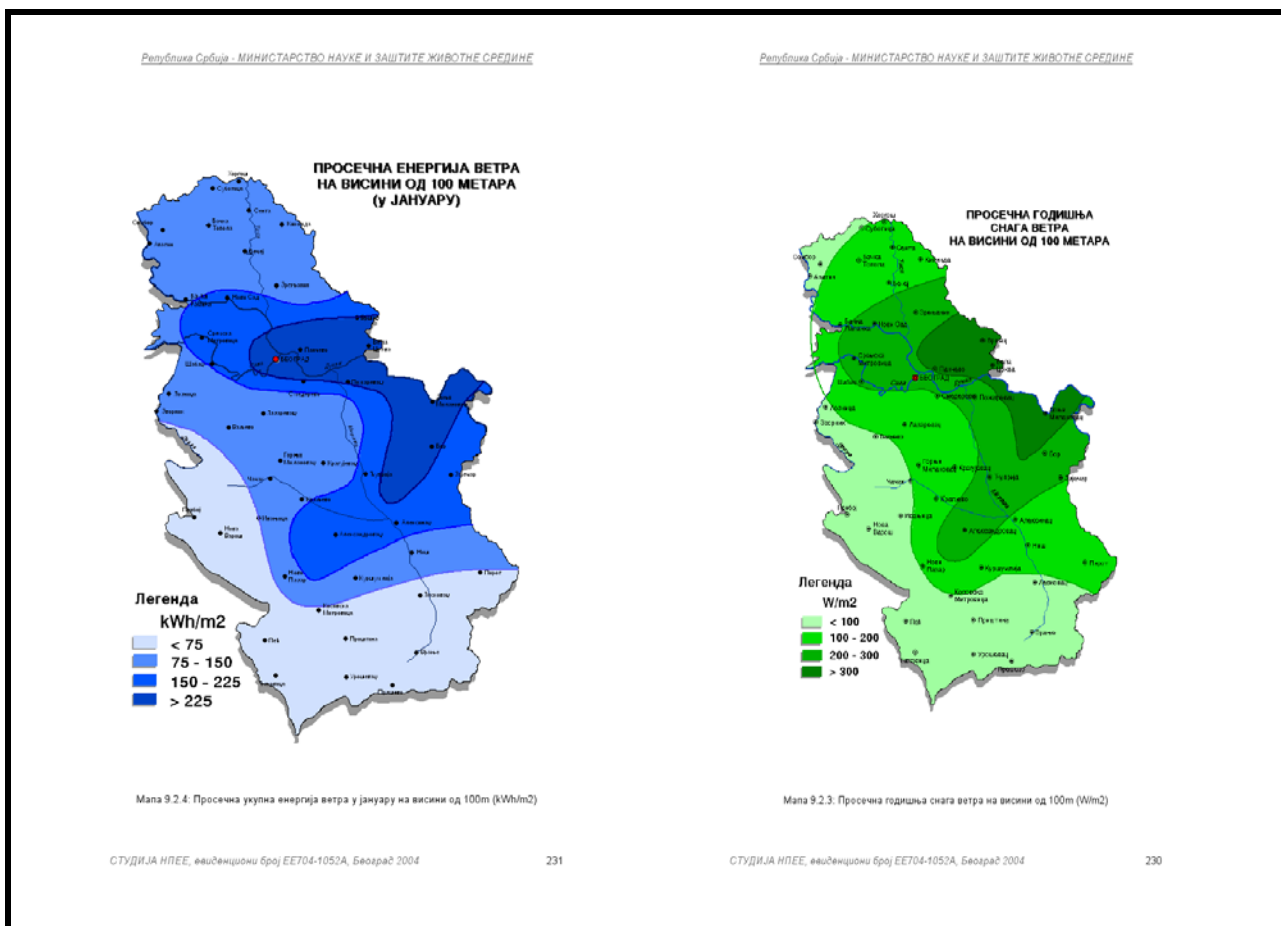
3. Златибор, Копаоник и Дивчибаре су планинске области где би се мерењем могле утврдити погодне микролокације за изградњу ветрогенератора. Могло би се

⁴⁵ Атлас ветрова Војводине, Нови Сад, 2008., стр. 23.

Очекује се да се у овој области такође могу инсталирати већи капацитети ветрогенератора.”⁴⁶.

У Атласу ветрова АП Војводине, дат је годишњи приказ расподеле ветрова, као и брзина и енергетски потенцијал њиховог јављања. На картама се јасно види да је на подручју Баната, а посебно на подручју Јужног Баната ветар најјачи, односно његова брзина на овом подручју прелази 5,5 m/s. Међутим, велики проблем прави недостатак станица за мерење јачине ветра у Централном и Јужном Банату, због тачности прорачуна.

Међутим, на основу истраживања Министарства науке и заштите животне средине, јасно се види који простори имају највећу просечну енергију ветра у нашој земљи.

Слика 2. Просечна енергија ветра у Србији висини од 100 м, у месецу јануару и јун

Извор: www.docs.google.com

⁴⁶ Атлас ветрова Војводине, Нови Сад, 2008., стр. 24.

Слика 2. јасно показује да су подручја око главног града заправо подручја са изузетним и неискоришћеним потенцијалом, и да се то подручје само надовезује на простор Јужног Баната и његових потенцијала.

Иако енергија ветра има изузетан потенцијал у нашој земљи, и упркос чињеници да ова енергија треба да представља окосницу развоја електроенергетике, у овом тренутку у нашој земљи не постоји ни једна озбиљна ветроелектрана, нити ветрењача, која производи електричну енергију из енергије ветра.

Стога бисмо захваљујући чињеницама у неким будућим данима могли да размишљамо у правцу идеалне локације за наше ветрењаче, које би биле у функцији туризма, природе, односно обновљивих извора енергије.

5.2 Одрживи развој и значај ветрењача за одрживи развој

Још увек не постоји јединствено прихваћена дефиниција одрживог туризма. Одрживи туризам у свом најширем смислу, подразумева привредну грану која врши минималан утицај на животну средину и локалну културу.

„Примена концепта одрживог туризма подразумева минимизирање негативних и максимизирање позитивних утицаја туризма на окружење и расположиве ресурсе”.⁴⁷ Наиме, то је одговоран туризам који се пријатељски односи према природној и културној баштини и који укључује активности које имају незнатан негативан утицај на животну средину, и који се темељи на три основна начела:

- начелу еколошке одрживости
- начелу социо- културне одрживости
- начелу економске одрживости (www.ekoplan.gov.rs).

Еколошка или енвајорментална одрживост, подразумева развој туризма у неком месту са одржавањем основних еколошких процеса окружења, уз очување биодиверзитета и рационално коришћење природних ресурса (Максин, 2009).

⁴⁷ Максин М., Менаџмент природних и културних ресурса у туризму, Универзитет Сингидунум, Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент, Београд, 2009., стр. 19.

Социо- културна одрживост подразумева јачање идентитета локалне заједнице уз јачање подршке очувању локалне културе и традиционалног система вредности (Максин, 2009).

Економска или финансијска одрживост обезбеђује економски развој и финансијску подршку изабраној стратегији одрживог развоја туризма.

Поред ова три начела одрживог развоја туризма, веома често се наводи још једно начело, а то је **начело политичке одрживости**. Оно подразумева политички консензус, консензус центара моћи, административну подршку изабраној стратегији одрживог развоја туризма (Максин, 2009).

Када говоримо о одрживом развоју у нашој земљи, можемо запазити одређене проблеме, нпр. када је реч о одговарајућој инфраструктури која је неопходна за развој одрживог туризма. Са друге стране, недостаје ефикасно и адекватно управљање отпадом у туристичким местима, са циљем да се што мање загађује животна средина.

Међутим, у Србији су евидентни велики потенцијали за развој одрживог туризма. Један од таквих потенцијала, представљају и ветрењаче. Иако крајем XVIII и почетком XIX није било речи о одрживом развоју туризма, нити су људи тог времена могли да наслуте било какве тенденције у правцу одрживог развоја, њихове ветрењаче биле су савршени објекти, који су млеле жито и паприку, дробиле камен и чоју захваљујући јаком ветру, који је и данас присутан на простору Војводине.

Ветрењаче у служби еколошке или „енвајорменталне” одрживости. Још крајем XVIII и почетком XIX века, ветрењаче на нашим просторима су се градиле тако да не ометају друге објекте, као ни нормалан живот и рад људи. Дакле, места на којима су грађене ветрењаче нису имале друге објекте. Са друге стране, то су била места на којима су крила ветрењача најбоље „хватала” ветар. Према подацима локалног становништва које је у прошлости млело жито уз помоћ ветра, ветрењача са једним млином могла је за 48 сати да самеле 700 kg брашна.

Данас, међутим, скоро све преостале ветрењача у Војводини немају никакву функцију, иако би реконструкцијом и обнављањем својих старијих али и стварањем нових функција могле ставити у службу еколошке одрживости.

Овакви објекти не наносе штету птицама, јер су крила довољно дуга и широка, да их не угрожавају. Са друге стране, места на којима се налазе преостале ветрењаче, не сметају ни подземним водама, нити радарима, али немају проблем ни са пољопривредним земљиштем.

Ветрењаче и социо- културна одрживост. Свака од преосталих ветрењача на простору Војводине има традицију дугу од 100 до 200 година. Када говоримо о местима на којима су још увек присутне ветрењаче, са сигурношћу можемо тврдити да су ово простори који дуги низ година негују културу и који се труде да очувају традиционални систем вредности и поред бројних проблема са којима се сусрећу.

Војвођански простори имају бројне културно- историјске споменике, а поред њих, свакако не смемо заборавити ни ветрењаче које су симбол ових простора, али и под заштитом државе као културно- историјски споменици од изузетног значаја.

Ветрењаче у служби економске или финансијске одрживости. Уколико направимо поређење или боље речено, уколико се осврнемо на економски учинак ветрењача у некој од земаља Медитерана, које служе туристима као један од најлуксузнијих видова смештаја, моћи ћемо да се уверимо у њихов изузетан економски значај. Са друге стране, уколико посетимо Холандију и њихово чувено село Зан Штат, тачније комплекс ветрењача којима располажу, уверићемо се да су ветрењаче у служби туризма и туриста и да имају изузетан значај како за привредни развој области, тако и на утицај на укупан доходак државе.

Фотографија 17 . Холандске ветрењаче, музеј у „Зан штат”-у
Извор: www.tripadvisor.com

На основу до сада изнесених чињеница, као и на основу истраживања преосталих ветрењача на простору наше земље можемо закључити да ветрењаче имају изузетан потенцијал када је у питању одрживи развој туризма и његово унапређење.

Ветрењаче задовољавају сва начела одрживости и стога се морају узети веома озбиљно у разматрање када је у питању њихова обнова, реконструкција, али и изградња нових ветрењача са циљем формирања смештајних капацитета, односно, формирања новог и другачијег туристичког производа на нашем тржишту.

6. ПЛАНИРАЊЕ И ИЗГРАДЊА СМЕШТАЈНИХ КАПАЦИТЕТА

Пројектовање и изградња хотела је веома сложен и ризичан посао. Да би се изградио један хотел, неопходно је ангажовање стручњака различитих профила, економиста, архитекти, стручњака за маркетинг и менаџмент, дизајнера, стручњака за пејзажно уређење и других.

Изградња хотелског комплекса мора бити прилагођена локацији, при чему је неопходно водити рачуна о поштовању државних прописа, али и заштити животне средине.

6.1 Правила која је неопходно поштовати приликом изградње објекта за смештај

Реализација изградње хотела почиње одабиром простора за изградњу. Од места где ће хотел бити изграђен зависи колико ће бити атрактиван за посетиоце, зависи цена услуга, али и туристички промет. Да би се пронашла идеална локација за изградњу хотела, неопходно је анализирати много фактора: положај места у односу на саобраћајнице, насељена места, туристичке објекте, природу, итд.

„Оптимална локација хотела је место где ће се изградити нови хотел, односно, просторно најбоља од свих могућих локација, у датом времену. Под циљем тражења оптималне локације подразумева се проналажење оног смештаја који уз тражене захтеве обезбеђује максималне позитивне и минималне негативне ефекте.”⁴⁸

„За хотелске објекте посебно је значајно да су они не само физички, већ и продукционо тржишно везани за одређени простор и да чине један део његове понуде који чека тражњу.”⁴⁹

Уколико се направи погрешан избор локације за изградњу хотела, укупно пословање хотела ће бити угрожено, јер се локација хотела тешко мења.

„Хотели се углавном граде на неком од следећих простора:

⁴⁸ Чомић, Ђ./Вукић, М. „Изградња и опремање хотелских објеката”, Београд, 2008., стр. 29.

⁴⁹ Чачић, К. „Пословање хотелских предузећа”, Београд, 1995. , стр. 193.

- рурални и неразвијени предели (обично су у питању хотели у туристичким местима који су првенствено намењени одмору)
- предграђа (или мали градови) и предели у близини путева
- урбани предели ⁵⁰„

Приликом избора локације за грађење хотела, неопходно је обратити пажњу и на приступачност локације, али и на функционисање саобраћаја. Приступачност локације на којој ће се хотел градити је веома важна, и за запослене који ће радити у објекту, а посебно за туристе.

„Приступачност представља удаљеност извора туристичке тражње од туристичке дестинације”⁵¹, а за њу су веома значајни развој саобраћајне мреже и инфраструктуре, односно могућност доласка до дестинације и кретање унутар ње.

Међутим, упркос чињеници да годишњи одмори трају дуже, односно да туристи располажу са више слободног времена и материјалних средстава, што им пружа могућности за дуже годишње одморе, последњих година су све више актуелна краћа и чешћа путовања. Туристичка места до којих се стиже лако аутомобилима, која се налазе у близини места становања, могу бити веома атрактивна за туристе. Уколико се гостима пружи адекватан садржај, који ће се употпунити додатним садржајима у близини туристичког места, онда хотели или хотелски комплекси могу озбиљно да заинтересују туристе.

6.2 Могуће локације за формирање комплекса ветрењача у нашој земљи

Много је места у нашој земљи која имају изузетне предиспозиције за развој различитих врста туризма и којима недостају смештајни капацитети како би се задовољили основни критеријуми за прихват туриста.

Међутим, када говоримо о ветрењачама као будућем, потенцијалном комплексу у нашој земљи, неопходно је веома пажљиво извршити одабир локације

⁵⁰ Черовић, С., „Пројектовање и изградња хотела”, Београд, 2008., стр. 7.

⁵¹ Унковић, С./Зечевић Б., „Економика туризма”, Београд, 2005, стр. 38.

за њихово формирање, како би се задовољили принципи одрживости и искористили потенцијали ветра за њихов рад.

Од многих предела који су разматрани, узели смо детаљно у разматрање две локације, које су најприхватљивије за њихово формирање, а које имају и одличан ветар. Обе локације налазе се у близини локалних и регионалних путева који су изузетно прометни, односно који имају одличан саобраћајно- географски положај.

Први локалитет се налази на подручју града Панчева, тачније, између катастарских места Качарево и Јабука. То је простор на којем је, према речима старијих мештана, била међу последњим очуваним ветрењачама у Панчеву. С обзиром да овај град нема готово никакве смештајне капацитете, ово место било би једно од бољих решења за изградњу ветрењача.

Фотографија 18. Могуће локације за изградњу ветрењача, Панчево
Извор: Аутор, мај 2011.

Оно што је посебно важно за наведену локацију јесте да се она налази на изузетно добром саобраћано- географском положају, односно на раскрсници путева између Панчева и Зрењанина, али повезују Панчево и са остатком Србије, односно Војводине. У близини овог локалитета, налази се река Тамиш, на удаљености од око 100 m, те стога можемо размишљати и у правцу развоја наутичког туризма, односно изградњи пристана за долазак туриста до ветрењача.

Фотографија 19. Локација за изградњу ветрењача, Панчево

Извор: Аутор, мај 2011.

Са друге стране, уколико се анализира простор између Панчева и Београда, онда бисмо могли да размишљамо у том правцу да је управо ово идеална локација за изградњу комплекса ветрењача, јер је то:

- Подручје које територијално припада Банату, што значи да има одличан ветар, а административно припада граду Београду
- Подручје које има изузетну фреквенцију саобраћаја
- Подручје које је близу две реке: Дунава и Тамиша
- Подручје на коме је већ вршено испитивање јачине и брзине ветра
- Подручје које се налази између два града и које представља спону између Србије и Војводине

То подручје налази се у близини „Политикине штампарије” и изгледа управо овако.

Фотографија 20. Локација за изградњу ветрењача, Београд

Извор: Аутор, мај 2011.

На овом простору, познатијем као Београдски пут, који се последњих година изузетно брзо развија, не постоји ни један објекат, осим бензинских пумпи, који би омогућавао путницима да се зауставе или да на одређени начин направе паузу и проведу своје време. Изградњом комплекса ветрењача пружили би се јединствени садржаји који би били подршка развоју туризма у нашој земљи, али и у главном граду, односно његовој периферији.

Изградња ветрењача поспешила би не само хотелијерско- угоститељску понуду, већ би се користио ветар као обновљиви извор енергије, помоћу којег би ветрењаче могле самостално да производе електричну енергију за своје потребе.

На тај начин бисмо се јасно оријентисали ка очувању животне средине, одрживом развоју туризма и дали бисмо свој допринос у заштити природе од туриста. Са друге стране, развијали бисмо онај сегмент туризма који у нашој земљи има највеће потенцијале, а то је сеоски туризам.

На страни ветрењача је и традиција, коју је потребно сачувати и валоризовати за потребе туризма и туриста.

7. ЗАКЉУЧАК

Још од давнина, људи су се трудили да искористе потенцијал ветра за своје потребе. У нашој земљи и земљама Европе, у XVIII и XIX веку, градиле су се ветрењаче. Њихова функција се од тада до данас променила. Али, данас се јавља потреба за употребом тих "стarih функција" ветрењача, које су за нас, у данашње време, туристичка атракција.

Исцрпљујући природу и њене ресурсе, људи последњих деценија траже алтернативу и покушавају да дају што већи допринос одрживом развоју туризма. Стога се може сматрати да су могућности које пружају ветрењаче за развој хотелијерства и угоститељства, еко туризма, сеоског туризма и одрживог туризма изузетно велике.

С обзиром на традицију грађења ветрењача на овим просторима, изузетан потенцијал ветра, али и тенденције у свету последњих деценија за изградњом хотела посебних облика, наша земља има све предиспозиције за изградњу ветрењача у служби смештајних капацитета у сеоском туризму.

Значај ветрењача можемо посматрати са неколико аспеката. Енергетски значај ветрењача је примаран, јер су то објекти који имају могућност акумулирања енергије захваљујући генераторима, која се може претварати у електричну енергију. Такође, ово су објекти који ни на који начин не прљају и не загађују животну средину па су стога веома значајне за екологију и одрживи развој.

Са друге стране, ветрењаче су значајне за развој сеоског туризма јер обогаћују смештајну понуду одређеног места, а могу бити веома значајне за очување старих заната, као што је то случај у Холандији. Ветрењаче су значајне и као културно- историјско наслеђе једне земље или једног простора, а чест је случај да се оне претворене у музеје, и на тај начин привлаче много посетилаца.

Економски значај ветрењача евидентан је пре свега, у земљама које имају високу туристичку тражњу као што су земље Медитерана, које пружају потпуни угођај туристима.

Када говоримо о ветрењачама у нашој земљи, можемо рећи да оне заиста представљају атрактиван елемент простора Војводине и да имају потенцијале за

развој туризма. Међутим, на основу истраживања преосталих ветрењача у Војводини, можемо говорити искључиво о њиховим потенцијалима и будућем развоју.

С обзиром на лошу инфраструктуру, необележене путеве, лоше смештајне капацитете, али и људске ресурсе у области туризма, може се констатовати да је нашим ветрењачама и њиховим пространствима неопходна потпуна реконструкција.

Такође, неопходна је примена казни за скрнављење и уништавање културно-историјских споменика, како би се сачували од потпуног нестанка.

Када говоримо о људским ресурсима, неопходна је едукација становништва, увођење локалних водича који су спремни да комуницирају са туристима на бар два језика, занемарујући било какву верску и националну припадност.

Евидентно је да је неопходна честа контрола културно-историјских споменика, али и надлежних институција које воде бригу о објектима, како се не би поновила ситуација урушавања и додатног пропадања, која је задесила ветрењачу у Меленцима.

Уколико направимо паралелу са неком од преосталих ветрењача у Европи, можемо закључити да бисмо реконструкцијом постојећих ветрењача на нашим просторима и изградњом нових, могли да формирамо конкурентан туристички производ, било да се ради о хотелу ветрењачи, ресторану, музеју, сувенирници, пекари и слично.

На основу резултата досадашњих истраживања, можемо закључити да је хипотеза од које смо пошли потврђена, односно да би се ревитализацијом и изградњом нових ветрењача подигао степен атрактивности и економичности туристичке понуде Србије.

Туристички производ настаје од снова и маштања, али и од спретности да се они преточе у стварност и постану атрактивни за туристе, уз помоћ ветра, идеја и решености људи. У нади да ће војвођанске ветрењаче издржати ударе свих ветрова и повратити своје функције на веома атрактивним пространствима, позивам Вас да их посетите.

ЛИТЕРАТУРА

1. Атлас ветрова Војводине, (2005): Покрајински секретеријат за енергетику и минералне сировине АП Војводине, Нови Сад.
2. Бакић, О., (2005): Маркетинг у туризму, Чигоја штампа, Београд.
3. Букуров, Б., (1978): Банат, Бачка и Срем, Матица Српска, Нови Сад.
4. Вуконић, Б., (1987): Туризам и развој, Школска књига, Загреб.
5. Вукосав. С., (2010): Прилагођавање хотелског производа савременим тенденцијама у туризму, докторска дисертација (у рукопису) ПМФ, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад.
6. Георги, Г., (2008): Туризам посебних интереса- селективни облици туризма, приручник, Чугура принт, Београд.
7. Douglas, N., (2001): Special Interest Tourism, John Wiley and Sons, Australia.
8. Ђурђевић, Б., (2010): Методологија научног рада, ПМФ, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад.
9. Зеленика, Р., (1988): Методологија и технологија израде зnanственог и стручног дјела, Савремено паковање, Београд.
10. Keller, P., (2005): The Economic Impact of Tourism, WTO European Meeting, Belgrade.
11. Cooper, C. and other (2008): Tourism, Principles and Practice, Longman, London.
12. Cotler, Ph., (1980): Principles of Marketing, Plentice Hall Engelwood cliffs, New Jersey.
13. Лазић, Л., (2007): Туристичка географија, Симбол, Петроварадин, Нови Сад.
14. Максин Мићић, М., (2007): Туризам и простор, Универзитет Сингидунум, Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент, Београд.
15. Максин Мићић, М., (2009): Менаџмент природних и културних ресурса у туризму, Универзитет Сингидунум, Београд.
16. Medlik, S., (2003): Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality, Butterworth Heinemann, Oxford, Third edition.

17. Милекер, С., (1925): Историја развоја града Панчева, Историјски архив, Панчево.
18. Милосављевић, Н., (1989): Основи научноистраживачког рада, Научна књига, Београд.
19. Миљевић, М., (2007): Методологија научног рада, Филозофски факултет, Универзитет у Источном Сарајеву, Пале.
20. Михајловић, Д., (1989): Методологија научних истраживања, ФОН, Београд.
21. Мужих, В., (1977): Методологија педагошког истраживања, Свјетлост/ООУР, Завод за издавање уџбеника, Сарајево.
22. Ротар, З., (2000): 120 година панчевачког млина, Историјски архив, Панчево.
23. Попов, Д., (1997): Индустрија путовања- путничке агенције, Београд.
24. Попеску, Ј., (2002): Маркетинг у туризму, Чигоја штампа, Београд.
25. Porter, M., (1991): The Competitive Advantage of Nations, The Free Press, New York.
26. Спасић, В., (2005): Пословање туристичких агенција и организатора путовања, Радинг, Београд.
27. Спасић, В., (2006): Менаџмент туристичких агенција и организатора путовања, Универзитет Сингидунум, Београд.
28. Статистички годишњаци Републике Србије, 1989, 2000-2008, Републички завод за статистику, Београд.
29. Стратегија развоја туризма Републике Србије, Београд, 2005.
30. Студија, (2010/2011): Идентификација потенцијала за развој туризма на подручју СРП Делиблатска пешчара, Факултет пословне економије, Сремска Каменица.
31. Унковић, С., Зечевић, Б., (2005): Економика туризма, Економски факултет, Београд.
32. Унковић, С., Чачић, К., Бакић, О., (2002): Савремена кретања на туристичком тржишту, Економски факултет, Београд.

33. Horwath Consulting Загреб, Економски факултет Београд (2009): Стратегија развоја туризма Републике Србије- први фазни извештај, Министарство трговине, туризма и услуга, Београд.
34. Чачић, К., (1995): Пословање хотелских предузећа, Економски факултет, Београд.
35. Чачић, К., (2008): Пословни системи у туризму, Универзитет Сингидунум, Београд.
36. Чачић, К., (2010): Пословање хотелских предузећа, Универзитет Сингидунум, Београд.
37. Черовић, С., (2008): Пројектовање и изградња хотела, Београд.
38. Черовић, С., (2009): Стратегијски менаџмент туристичке привреде Србије, Желинд, Београд.
39. Черовић, С., (2009): Стратегијски менаџмент у туризму, Универзитет Сингидунум, Београд.
40. Чомић, Ђ., Вукић, М., (2008): Изградња и опремање хотелских објеката, ВХС Београд, Београд.
41. Штетић, С., (2008): Стратегија развоја туризма Баната, Београд.

Остали извори:

www.ada.rs
www.ada.org.rs
www.arhivpancevo.org.rs
www.banatera.eu
www.btopola.org.rs
www.becej.rs
www.čurug.com
www.deliblatskapescara.info/images
www.dgt.uns.ac.rs
www.discoverserbia.org
www.docs.google.com
www.efpu.hr/marketinguturizmu
www.eko.vojvodina.gov.rs
www.ekologija.pancevo.rs
www.google.com
www.historicaltravelguide.com

www.hoteldesign.com
www.juznbacki.okrug.org
www.kanjiza.rs
www.kikinskimlin.rs
www.larochelle.fr
www.mykonosgreece.com
www.nekretnine365.com
www.pancevo.rs
www.pmf.uns.ac.rs
www.ravnica.info
www.rda-backa.rs
www.rcrbanat.rs
www.ruralinfoserbia.rs
www.singipedia.com
www.singidunum.ac.rs
www.sluzba.vojvodina.gov.rs
www.sr.wikipedia.org
www.tamis-sloboda.com
www.tobecej.com
www.tripadvisor.com
www.unwto.org
www.upload.wikipedia.org
www.vojvodinasume.rs
www.windmill-tapas.com
www.windmillworld.com
www.worldtourism.org
www.zabalj.com
www.zaanseschans.nl
www.zrenjanin.rs

Сајтови су коришћени у периоду од јануара до јуна 2011. године.